

Suriye İç Savaşında Ortaya Çıkan Yerel Cihadi Grupların Konumlandırılması Meselesi*

Musab Dönertaş

[0009-0002-8100-6174](mailto:musabdonertas@marun.edu.tr) | musabdonertas@marun.edu.tr

Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ROR ID: [02kswqa67](https://orcid.org/02kswqa67)

Nurullah Çakmaktaş

[0000-0001-5493-419X](mailto:nurullah.cakmakta@marmara.edu.tr) | nurullah.cakmakta@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim
Dalı, İstanbul, Türkiye

ROR ID: [02kswqa67](https://orcid.org/02kswqa67)

Öz

Arap Baharının etkisi neticesinde 2011 yılının Mart ayında Suriye’de başlayan barışçıl protesto gösterilerinin zaman içinde bir iç savaşa evrilmesiyle ülkede rejime karşı savaşan pek çok askeri grup teşekkül etmiştir. El-Kaide ve IŞİD gibi ulus aşırı dini radikal grupların yanı sıra, ülkedeki İslamcı ve Selefi gelenekten beslenen kimselerin inşa ettiği bir takım “yerel cihadi gruplar” da bu iç savaşa müdahil olmuşlardır. Konu üzerine yapılan araştırmalar, bu yerel cihadi grupları el-Kaide ve IŞİD gibi klasik manada dini radikalizm içine giren bir kategoride değerlendirmişlerdir. Bu çalışma ise iç savaş esnasında faal olan cihadi grupların yek pare bir yapı arz etmediğini, yerel cihadi gruplar arasında temsil gücü en yüksek iki yapılanma olan Ahrârü’ş-Şam ve Ceşu’l-İslam üzerinden bu grupların ideolojik ve stratejik farklılıklarını ortaya koyarak göstermeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma en temelde, Müslüman dünyadaki dini radikalizm tecrübesi dikkate alınarak Suriye İç Savaşı esnasında ortaya çıkan bu yerel cihadi grupların, dini radikalizm içinde nereye konumlandırılması gerektiği sorusuna cevap arayışı etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, barışçıl protesto gösterilerini bastırmak için orantısız şiddet kullanan rejime karşı “direniş” iddiasıyla ortaya çıkan ve iç savaş esnasındaki şiddet sarmalı içinde zamanla radikalleşen söz konusu cihadi grupların, el-Kaide ve IŞİD gibi geleneksel dini radikalizm tecrübesinden farklı değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi üzerine inşa edilmiştir. Bu çalışma, söz konusu yerel cihadi grupların ortaya çıkışının ve radikalizme evrilmesinin, rejimin halkın değişim talebine yönelik tutumu ve iç savaşın uzaması sonucu ülkede oluşan kaotik ortam gibi ülkenin iç dinamikleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu iki grubun hem Suriye İç Savaşı sırasında silahlı oluşumlar olarak ortaya çıkmasının hem de zaman içinde radikalleşmesinin, büyük ölçüde ülkenin 2011'den sonra içine düştüğü kaosa ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, araştırmaya konu olan grupların örgütsel ve ideolojik oluşumunu etkileyen önde gelen isimlerin iç savaş öncesinde benimsediği dini-siyasi tutumların ortaya konulması; bu grupların silahlı oluşumlar olarak ortaya çıkışının ve radikalleşmesinin ardındaki saiklerin belirlenmesi; belirledikleri hedeflerin ve savaşçı olarak gruplara katılanların karakterinin ortaya konulması bu sonuca ulaşmamızı sağlayan başlıca faktörlerdir. Dolayısıyla, bu grupların El-Kaide ve IŞİD gibi örgütlerin temsil ettiği dini radikalizm kategorisine yerleştirilmemesi gerektiği sonucuna vardık. Bunun yerine, 2011'den sonra Suriye'nin iç dinamikleri bağlamında ortaya çıkmış ve zamanla kademeli olarak radikalleşmişlerdir. Dolayısıyla, bu gruplar iç savaş sırasında ortaya çıkan "yerel cihadi gruplar" olarak değerlendirilmelidir. Çalışmanın amaç ve hedeflerine ulaşmak için nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma, yazılı ve görsel dokümanları incelemek suretiyle büyük ölçüde birincil kaynaklara dayanmaktadır. Suriyeli cihadi grupların resmi internet siteleri, süreli yayınları, grup

liderlerinin çeşitli medya kuruluşlarında verdiği röportajlar ve gruplarla bağlantılı kişi veya kuruluşlar tarafından yayınlanan beyanlar bu çalışmanın şekillenmesine katkıda bulunan birincil kaynaklar olmuştur.

Anahtar Kelimeler

Din Sosyolojisi, Ortadoğu, Suriye İç Savaşı, Radikalizm, Cihadi Gruplar

Atıf Bilgisi

Dönertaş, Musab – Çakmaktaş, Nurullah. “Suriye İç Savaşında Ortaya Çıkan Yerel Cihadi Grupların Konumlandırılması Meselesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (Mart 2025), 1-26. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1576360>

Geliş Tarihi	30.10.2024
Kabul Tarihi	31.12.2024
Yayın Tarihi	15.03.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme *Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Nurullah Çakmaktaş danışmanlığında doktora öğrencisi Musab Dönertaş tarafından hazırlanan ve 22/7/2024 tarihinde savunulan “Direniş ve Radikalizm Arasında Suriye İç Savaşı’nda Cihadi Gruplar (2011-2016)” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.
Etik Beyan	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. Araştırmanın Tasarımı 1. Yazar - %70 / 2. Yazar - %30 Veri Toplama 1. Yazar - %70 / 2. Yazar - %30
Yazar Katkı Oranları	Araştırma-Veri Analizi-Doğrulama 1. Yazar - %70 / 2. Yazar - %30 Makalenin Yazımı 1. Yazar - %70 / 2. Yazar - %30 Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi 1. Yazar - %70 / 2. Yazar - %30
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Issue of Positioning Local Jihadi Groups Emerging in the Syrian Civil War*

Musab Dönertaş

[0009-0002-8100-6174](https://orcid.org/0009-0002-8100-6174) | musabdonertas@marun.edu.tr

Marmara University, Institute of Middle East and Islamic Countries Studies, Department of Middle East Political History and International Relations, İstanbul, Türkiye

ROR ID: [02kswqa67](https://orcid.org/02kswqa67)

Nurullah Çakmaktas

[0000-0001-5493-419X](https://orcid.org/0000-0001-5493-419X) | nurullah.cakmaktas@marmara.edu.tr

Marmara University, Institute of Middle East and Islamic Countries Studies, Department of Middle Eastern Sociology and Anthropology, İstanbul, Türkiye

ROR ID: [02kswqa67](https://orcid.org/02kswqa67)

Abstract

As a result of the Arab Spring, peaceful protests that began in Syria in March 2011 gradually evolved into a civil war, leading to the formation of numerous armed groups fighting against the regime. In addition to transnational radical religious groups like al-Qaeda and ISIS, several "local jihadist groups" inspired by Islamist and Salafi traditions also became involved in this conflict. Previous studies on the subject have categorized these local jihadist groups within the framework of traditional religious radicalism, akin to al-Qaeda and ISIS. This study, however, aims to demonstrate that jihadi groups active during the civil war do not constitute a monolithic structure. By analyzing the ideological and strategic differences between Ahrar al-Sham and Jaysh al-Islam—the two most prominent local jihadi organizations in terms of representation—this study seeks to present a more nuanced understanding. At its core, this research is shaped by an effort to answer the question of where these local jihadi groups, which emerged during the Syrian Civil War, should be positioned within the broader context of religious radicalism in the Muslim world. In this regard, the study argues that these groups, which initially appeared as part of a "resistance" against the regime's disproportionate violence to suppress peaceful protests and later became radicalized amidst the war's escalating violence, should be assessed differently from the traditional experiences of religious radicalism embodied by groups like al-Qaeda and ISIS. This study reveals that the emergence and radicalization of these local jihadi groups are closely linked to Syria's internal dynamics, such as the regime's attitude towards the public demands for change and the chaotic environment created by the prolonged conflict. Ultimately, the findings suggest that the emergence of these groups as armed organizations during the Syrian civil war and their subsequent radicalisation are largely products of the chaos that engulfed Syria after 2011. To achieve these findings, the research focuses on key factors such as the religious-political stances adopted by influential figures shaping these groups' organisational and ideological structures before the civil war, the motivations behind their emergence as armed entities, and the nature of their goals and recruits. These factors collectively support the conclusion that these groups should not be categorized within the framework of religious radicalism represented by al-Qaeda and ISIS. Instead, they are better understood as "local jihadi groups" that emerged within the unique internal dynamics of Syria post-2011 and gradually radicalized over time. The study employs document analysis, a qualitative method, to achieve its objectives. Accordingly, the study is largely based on primary sources, including written and visual materials. Official websites of Syrian jihadi groups, their periodicals, interviews given by group leaders in various media

outlets, and statements published by individuals or organizations affiliated with these groups have been critical in shaping the findings of this study.

Keywords

Sociology of Religion, Middle East, Syrian Civil War, Radicalism, Jihadi Groups

Citation:

Dönertaş, Musab – Çakmaktaş, Nurullah. "The Issue of Positioning Local Jihadi Groups Emerging in the Syrian Civil War". *Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology* 12/1 (March 2025), 1-26. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1576360>

Date of Submission	10.30.2024	
Date of Acceptance	12.31.2024	
Date of Publication	03.15.2025	
Peer-Review	Double anonymized / Two External *This study is based on the master's thesis entitled 'Jihadist Groups in the Syrian Civil War between Resistance and Radicalism (2011-2016)', prepared by Musab Dönertaş under the supervision of Dr. Nurullah Çakmaktaş and defended on 22/7/2024.	
Ethical Statement	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained from literature review/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.	
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin	
Complaints	ethicilahiyat@ogu.edu.tr	
Conflicts of Interest	The authors have no conflict of interest to declare.	
Author Contribution Rates	Conceptualization	1 st Author – 70% / 2 nd Author – 30%
	Data Curation	1 st Author – 70% / 2 nd Author – 30%
	Investigation-Analysis-Validation	1 st Author – 70% / 2 nd Author – 30%
	Writing	1 st Author – 70% / 2 nd Author – 30%
Grant Support	Writing-Review & Editing	1 st Author – 70% / 2 nd Author – 30%
	The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.	
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .	

Giriş

“Özgürlük, Onur ve Ekmek (el-Hurriye, el-Kerâme, el-Hubz)” sloganıyla filizlendiği dinamikleri ortaya koyarak 2010 yılının son aylarında Tunus’ta başlayıp kısa süre içerisinde bölgeyi etkisi altına alan Arap Baharı, yine aynı dinamiklerle 2011 yılının ilk aylarında Suriye’ye ulaşmıştır. Bunun üzerine Suriye halkı, tıpkı Tunus ve Mısır’da olduğu gibi özgürlüğünü, onurunu ve ekmeğini elinden aldığını düşündüğü otoriter Baas rejimine karşı meydanlara toplanıp protesto gösterilerine başlamıştır. Halkın reform taleplerini dile getirdiği 2011 yılının Mart ayında tam anlamıyla başlayan ve yaklaşık altı ay boyunca barışçıl bir üslupla devam eden bu gösterilere karşı rejimin müdahalesi ise çok sert olmuştur. Güvenlik güçlerinin müdahalelerine rağmen gösterilerin ülke çapında yayılarak devam etmesi rejimin daha sert tedbirlere başvurmasına yol açmış ve bunun sonucunda halkın talepleri ile rejimin tutumu arasındaki mesafe her geçen gün biraz daha büyümüştür. Rejime bağlı güvenlik güçlerinin sivil göstericilerin üzerine ateş açması ile başlayan, ilerleyen günlerde ağır silahların da kullanıldığı gösterileri bastırma girişimleri açıkça ters tepmiş ve rejim karşıtı muhalif ayaklanma 2011 yılının yaz aylarında tüm ülkeyi içerisine alan bir iç savaşa evrilmiştir.

Sivil göstericilerin üzerine ateş açmayı reddeden bazı güvenlik güçlerinin Suriye ordusundan ayrılarak muhaliflerin safına geçmesi üzerine muhalif hareketin ilk silahlı birlikleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Eski ordu mensuplarının kurduğu gruplara ek olarak bazı siviller de silahlanarak kendi askeri birliklerini oluşturmaya başlamışlardır. Birbirlerinden bağımsız olarak hareket eden, etkin bir emir-komuta zinciri olmaksızın rejime karşı silahlı mücadele yürüten irili ufaklı bu grupların bir kısmı daha sonradan kendilerini Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olarak tanımlamıştır. Savaşın ilk yıllarında tüm silahlı muhalefeti ifade eden ÖSO, ilerleyen süreçte bölgesel ve uluslararası güçlerin girişimleriyle yeniden yapılandırılmış ve rejimin yıkılmasının ardından ülkede demokratik bir yönetim oluşturma hedefini benimsemiştir. Ayrıca ilk yıllarından itibaren savaşa müdahil olan el-Kaide ve türevlerinin yanı sıra, 2014 yılında da Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütü, “küresel İslam hilafeti” kurma amacıyla Suriye’ye girmiş ve hem Esed rejimi hem de silahlı muhalefet ile çatışmaya girerek Suriye’de önemli toprak kazanımları elde etmiştir.

Fakat Suriye İç Savaşı’nda rejime karşı kurulan askeri gruplar ÖSO, el-Kaide ve İŞİD’ten ibaret kalmamıştır. Savaşın patlak vermesiyle birlikte zaten rejimle uzun yıllara dayanan bir tarihsel hesaplaşma içinde olan ülkedeki İslamcı ve Selefi gelenekten beslenen kimseler de kendi yerel cihadi birimlerini oluşturarak iç savaşa müdahil olmuşlardır. Mevzu bahis gruplar, ideolojik hedeflerinin daha net olması ve Özgür Suriye Ordusu’na göre daha düzenli hareket etmeleri nedeniyle muhalefet içerisinde hızla güç kazanmışlardır. Bu cihadi gruplar, Özgür Suriye Ordusu’na bağlı muhalif gruplar ile rejime karşı askeri alanda iş birliği yapmalarına rağmen ÖSO’nun askeri otoritesini ve muhaliflerin siyasi oluşumlarını tanımamışlardır. Özellikle 2013-2014 yıllarında gücünün zirvesine ulaşan cihadi gruplar kendi askeri ve siyasi ittifaklarını kurarak bir araya gelmiş ve Suriye muhalefeti içerisindeki en çok savaşçıya sahip, en etkili ve en organize ittifak haline gelmişlerdir. Buna karşın bu cihadi gruplar, ilgili literatürde çoğunlukla genellemeci bir yaklaşımla ÖSO’nun yahut İŞİD’in gölgesinde bırakılmış, bu yapılardan bağımsız olarak ele alınmamış ve müstakil olarak yeterince incelenmemiştir.

Bu bağlamda cihadi gruplar ideolojik ve stratejik yaklaşımları itibarıyla ÖSO, el-Kaide ve IŞİD gibi gruplardan farklı ve müstakil aktörler olarak ele alınmalıdır. Söz konusu cihadi gruplar, Esed rejiminin yıkılmasının ardından İslam Devleti kurma hedefiyle ÖSO'dan, kendilerini Suriye Devrimi'nin bir parçası olarak görmeleri, hedeflerini ve faaliyetlerini Suriye toprakları ile sınırlandırmaları açısından da el-Kaide ve IŞİD'ten farklılaşmaktadır. Bu cihadi gruplar, amaç ve hedeflerini gerçekleştirebilmek amacıyla bağımsız askeri, siyasi ve sosyal ittifaklar kurmuş; meydana gelen gelişmelere yönelik olarak kendi bakış açılarını yansıtan ortak açıklama ve deklarasyonlara imza atmışlardır. 2011-2016 yılları arasında Suriye'deki rejim karşıtı silahlı hareket analiz edildiğinde yerel cihadi grupların ÖSO ve IŞİD arasında kendine özgü nitelikler barındıran üçüncü bir blok oluşturduğu görülmektedir.

Bu çalışma Suriye İç Savaşı'nda kurulan ve bu blok içinde yer alan temsil gücü en yüksek iki farklı cihadi grubun incelenmesine odaklanmaktadır. Bunlar Ahrârû's-Şam ve Ceyşu'l-İslam gruplarıdır. Bu grupların söz konusu blok içinde etki gücü en yüksek gruplar olmaları, bizzat Suriyeli öncü isimler tarafından kurulup yönetilmeleri, üyelerinin büyük çoğunluğunun Suriyelilerden oluşması, hedef ve eylemlerini Suriye ile sınırlı tutmuş olmaları bu çalışmada bu iki grubun seçilmesinin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bu blok içinde değerlendirilmesi mümkün olmasına rağmen, bu iki gruba nazaran etki gücü sınırlı kalmış olan Livâu't-Tevhid, Sukûru's-Şam ve Livâu'l-Hak gibi iç savaş esnasında teşekkül etmiş diğer yerel cihadi gruplar bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bu çalışma en temelde, Müslüman dünyadaki dini radikalizm tecrübesi dikkate alınarak Suriye İç Savaşı esnasında ortaya çıkan bu yerel cihadi grupların, dini radikalizm içinde nereye konumlandırılması gerektiği sorusuna cevap arayışı etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, barışçıl protesto gösterilerini bastırmak için orantısız şiddet kullanan rejime karşı "direniş" iddiasıyla ortaya çıkan ve iç savaş esnasındaki şiddet sarmalı içinde zamanla radikalleşen söz konusu cihadi grupların, el-Kaide ve IŞİD gibi geleneksel dini radikalizm tecrübesinden farklı değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda bu çalışma, bu cihadi grupların ortaya çıkışının ve aksiyon kazanmasının, her ne kadar bu grupların ideolojileri ve bazı öncü isimleri cihadi-Selefi gelenekten beslenmiş olsa da, Suriye'deki olayların gidişatının icbar etmesiyle ilişkili olduğunu, bu cihadi grupların yine iç savaş esnasında ülkede rejime karşı savaşan ve dini radikalizmin en önemli temsilcileri olan IŞİD ve el-Kaide'den ideolojik ve stratejik farklılıklarını ortaya koyarak göstermeyi amaçlamaktadır. Böylece bu çalışmada, Suriye İç Savaşı düzleminde dini radikalizm olgusunun yekpare bir yapı arz etmediği gösterilmiş olacaktır. Ayrıca bu grupların ortaya çıkışının ve radikalizme evrilmesinin, halkın değişim talebine karşı rejimin benimsediği tutum ve iç savaşın uzaması gibi ülkenin kendi iç dinamikleriyle ilişkili olduğu ortaya konulacaktır.

Çalışmanın amaç ve hedeflerine ulaşmak için nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede bu çalışma, yazılı ve görsel dokümanları incelemek suretiyle büyük oranda birincil kaynaklara dayanmaktadır. Suriyeli cihadi grupların resmi internet siteleri, yaptıkları süreli yayınlar, grup liderlerinin çeşitli mecralarda verdiği röportajlar, gruplar ile bağlantılı kişi veya kuruluşlar tarafından yayınlanan beyanlar çalışmanın şekillenmesine katkı sağlayan temel kaynaklar olmuştur. Ayrıca başta İngilizce olmak üzere Arapça ve Türkçe kaleme alınmış olan ilgili literatür de derinlemesine incelenmiş ve gerekli yerlerde bu metinlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın zaman aralığı, Suriye'de muhalif

hareketin başlangıcı olan 2011 yılı ile sembolik ve stratejik öneme sahip Halep şehrinin 2016 yılında rejim güçleri tarafından ele geçirilmesi arasında geçen dönem ile sınırlandırılmıştır. Zira Halep'te Esed rejiminin hakimiyet sağlaması iç savaşın en önemli kırılma noktası olarak kabul edilmektedir.

Suriye İç Savaşı'nda Cihadi Grupların Konumlandırılması

Suriye İç Savaşı'na dair birçok rapor yayınlamış olan Carter Center'in 2013 yılında yayınladığı rapora göre Suriye'de rejime karşı savaşan 1050 tugay ve tugaydan daha küçük 3250 silahlı grup bulunduğu tahmin edilmektedir.¹ Tony Blair Vakfı'nın araştırmasına göre ise Suriye'deki bu grupların büyük çoğunluğu dini motivasyonlar etrafında şekillenmiş ve aksiyon kazanmıştır.² Kanaatimizce Suriye silahlı muhalefetine bu çok parçalı yapısı cihadi grupların sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim bu zorluk sebebiyle olsa gerek konu üzerine yapılan araştırmalar, Suriye'nin kendi iç dinamikleri bağlamında ortaya çıktığını düşündüğümüz yerel cihadi grupları da el-Kaide ve IŞİD gibi klasik manada dini radikalizm içine giren bir kategoride değerlendirmişlerdir. Biz ise iç savaş esnasında faal olan cihadi grupların yek pare bir yapı arz etmediğini, yerel cihadi gruplar arasında temsil gücü en yüksek yapılanmalar olan Ahrârü's-Şam ve Ceyşü'l-İslam grupları üzerinden göstermeye çalışacağız.

1. Ahrârü's-Şam: "Revizyonist Cihadilik"

Ahrârü's-Şam, savaşçı sayısı ve etkinlik alanı bakımından Suriye'de faaliyet gösteren en büyük rejim karşıtı silahlı gruptur. Kendisini siyasi, askeri ve sosyal bir oluşum olarak tanımlayan grup, iç savaş sırasında kurduğu ittifaklar ve ortak mekanizmalarla rejim karşıtı muhalif harekete yön vermeyi amaçlamıştır. Ahrârü's-Şam liderleri, Müslüman dünyadaki dini radikalizmin en baskın düşünce kaynağı olan cihadi-Selefilikten beslenmiş olmalarına rağmen revizyonist bir yaklaşımı benimsemiş ve bu anlamda yeni bir anlayışın öncüsü olmuşlardır. Yaşanan iç ihtilaflar nedeniyle 2016 yılının sonunda dağılmanın eşiğine gelen grup, gücünün önemli bir bölümünü yitirse de varlığını sürdürmeyi başarabilmiştir.

Suriye'nin başkenti Şam'ın 30 kilometre kuzeyinde bulunan Saydnâyâ Askeri Cezaevi, 2011 yılında başlayan rejim karşıtı ayaklanmanın yakından takip edildiği yerlerden biriydi. İnsan hakları kuruluşları tarafından "İnsan Mezbahası" olarak tanımlanan bu cezaevi mahkumlara yönelik işkence, tecavüz, kötü muamele ve yargısız infazlar ile ülke sınırlarını aşan kötü bir şöhret kazanmıştı.³ Baba Esed döneminde Suriye'de tesis edilen baskıcı yönetimin Tedmür Hapishanesi ile özdeşleşmesine benzer olarak Oğul Esed'in döneminde de Saydnâyâ Cezaevi rejimin acımasız yönetiminin simgesi olmuş ve rejim muhaliflerinin tutulduğu bir nevi toplama kampına dönüşmüştür. Çeşitli ideolojilere sahip binlerce siyasi tutuklunun bir arada bulunduğu cezaevindeki en büyük kitleyi ise İslamcı ve cihadi mahkumlar oluşturmaktaydı. Bu mahkumların önemli bir kısmı özellikle 2000'li yılların başından itibaren ülkede güç kazanmaya başlayan militan İslamcı eğilimden etkilenen kişilerdi. Büyük çoğunluğu Irak ve Lübnan'daki

¹ The Carter Center, *Syria Countrywide Conflict Report #1* (Atlanta: The Carter Center, 2013), 24.

² Tony Blair Faith Foundation, *If the Castle Falls: Ideology and Objectives of the Syrian Rebellion* (London: Tony Blair Faith Foundation, 2015), 4-6.

³ Amnesty International (Amnesty), *Human Slaughterhouse: Mass hangings and extermination at Saydnaya Prison, Syria* (London: Amnesty International, 2017).

cihadi gruplar ile irtibatlı olan, henüz örgütlenme aşamasını tamamlayamamış bu irili ufaklı militan yapılanmaların üyelerinin nihai buluşma noktası ise Saydnâyâ Cezaevi olmuştu. Ülkenin dört bir yanından gelen, birbirlerinden farklı eğilimlere sahip İslamcı ve cihadi tutukluları aynı çatı altında buluşturan Saydnâyâ bir süre sonra “Suriye’nin Cihat Akademisi” olarak anılmaya başlandı. Cezaevinin bu ismi kazanmasına yol açan en önemli özelliği sadece bir toplanma noktası haline gelmesi değil farklı suçlardan tutuklanan diğer mahkumların da burada geçirdikleri süre içerisinde giderek artan bir şekilde cihadi düşünceyi benimsemesiydi. Esed rejiminin, muhaliflerini sindirmek amacıyla kurduğu Saydnâyâ Cezaevi cihadi oluşumların yeni üyeler kazandığı bir okul ve sosyal ağlarını genişlettiği bir merkez olarak işlev görmeye başlamıştı.⁴

Suriye İç Savaşı’nın en etkili silahlı direniş grubu kabul edilen Ahrârü’ş-Şam’ın temellerinin söz konusu bu hapishanede, Saydnâyâ’da atıldığı düşünülmektedir. Zira o dönemde demir parmaklıklar arkasında olan, cihadi davalardan tutuklu bazı mahkumların Mısır’daki 25 Ocak Devrimi’nin ardından Hüsnü Mübarek yönetiminin devrilmesinden ilham alarak Suriye’de de Esed rejimini devirmek amacıyla silahlı bir yapılanma kurma konusunda uzlaştıklarına dair iddialar bulunmaktadır.⁵ Bu sırada 2011 yılının Mart ayından itibaren başlayan protesto gösterileri kısa sürede ülkenin birçok kentine yayılarak rejimi tehdit etmeye başlamıştır. Aylar boyunca devam eden barışçıl gösterileri kontrol altına almakta zorlanan Esed rejimi reform taleplerine karşılık olarak göstericileri yatıştırmak amacıyla Mayıs ve Haziran aylarında siyasi suçlardan tutuklu bulunan mahkumlar için kısmi af ilan ettiğini duyurmuştur. Rejimin af kararından faydalanarak özgürlüğüne kavuşan mahkumlar arasında daha sonra Ahrârü’ş-Şam’ı kuracak olan isimler de bulunmuştur.

Cezaevinde iken silahlı bir yapılanma kurma kararı alan eski mahkumlar, serbest kalmalarının akabinde Ahrârü’ş-Şam’ı teşkil etti. Grubun kurucularının tamamı uzun yıllardır Saydnâyâ cezaevinde kalan siyasi mahkumlardan oluşmaktaydı.⁶ 2011 yılının yaz ayları boyunca gizlice örgütlenmeye başlayan grup, kurucularının geçmiş tecrübeleri ve cezaevinde kurulan bağlantıların da yardımıyla kısa sürede ülkenin birçok bölgesinde varlık göstermeye başladı. Uzun bir örgütlenme döneminin ardından 2012 yılının başında *Ketâibu Ahrâri’ş-Şam*’ın (Şam’ın Özgürleri Taburları) kuruluşu ilan edildi. 25 Ocak 2012 tarihinde YouTube’a yüklenen amatör bir video kaydı ile ilk kez varlığını ilan eden grup İdlib’te rejim güçlerine karşı savaştığını duyurdu.⁷ Kuruluş ilanının ardından bir süre sessiz kalan grup Nisan 2012’den itibaren mesajlarını iletme amacıyla cihadi forumlarda ses kayıtları yayınlamaya başladı. Yayınlanan ilk ses kaydında Esed rejimine karşı cihat ilan eden grup Suriye’de rejimin devrilmesinin ardından bir İslam devleti kurmayı amaçladığını bildirdi.⁸

⁴ Thomas Pierret, “Salafis at War in Syria: Logics of Fragmentation and Realignment”, *Salafism after the Arab Awakening: Contending with People’s Power*, ed. Francesco Cavarto vd. (Oxford: Oxford University Press, 2017), 142.

⁵ Rania Abouzeid, “TIME Exclusive: Meet the Islamist Militants Fighting Alongside Syria’s Rebels”, *Time* (Erişim 9 Şubat 2024).

⁶ Herve Bar, “Ahrar al-Sham jihadists emerge from shadows in north Syria”, *AFP* (Erişim 9 Şubat 2024).

⁷ Ahrârü’ş-Şam, “el-i’lân an teşkîli Ketâibi Ahrâri’ş-Şam fî medîneti İdlib 2012-1-25”, *YouTube* (27 Ocak 2012).

⁸ Ensaru’l-Mücahidîn internet sitesi el-Kaide ve bağlantılı silahlı grupların propaganda içeriklerinin paylaşıldığı en önemli online cihadi forumlardan biriydi. Bk. Ansar al-Mujahideen English Forum (AMEF), “Post by Shehab al-Shami, el-Beşâr 1-el-Usbû’l-ıyyetu’l-Kelîmeti’s-Savtiyye-Ahrârü’ş-Şam”.

Grubun gizliliğe büyük önem vermesi ve lider kadrosunu bir sır gibi saklamasının yanı sıra propaganda videolarında kullandığı cihadi gruplara özgü üslup nedeniyle el-Kaide'nin küresel organizasyonun bir uzantısı olduğu iddia edilmekteydi. Ancak Ahrârû's-Şam sosyal medya hesapları üzerinden yayınladığı açıklamalarla iddiaları reddederek kendisini Suriyeli "bağımsız" bir yapılanma olarak tanımladı. Kurucularının, cihadi-Selefi ideoloji ve el-Kaide ile birçok noktada yolu kesişmesine rağmen Ahrârû's-Şam, "hiçbir örgüt, parti ya da grubun uzantısı olmadığını" ilan etti.⁹ Nitekim her ne kadar savaşın erken döneminde az sayıda yabancı savaşçıyı saflarında barındırdığına dair veriler olsa da¹⁰ grubun savaşçılarının neredeyse tamamının Suriyelilerden oluşuyor olması bu yerelliğini gösteren bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Lider kadrolarının cihadi-Selefi gelenekten beslenmesine rağmen el-Kaide'den bağımsız hareket eden Ahrârû's-Şam, yine Suriye İç Savaşı sırasında kurulmuş muhalif bir yapılanma olmasına karşın kendisini hiçbir zaman Özgür Suriye Ordusu'nun bir parçası olarak da tanımlamamıştır. Askeri alanda hem ÖSO bağlantılı muhalif gruplar hem de el-Kaide bağlantılı cihadi gruplar ile yakın iş birliği yapmakla beraber kendisini her iki yapılanmanın da dışında tutarak bağımsız bir kimlik inşa etmeye büyük özen gösterdiği ve kendine özgü bu bağımsız tutumunu kurduğu ittifaklarla da somutlaştırdığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, silahlı muhalefet içerisinde ÖSO ve el-Kaide arasında üçüncü bir ittifak oluşturmayı amaçlayan grup, önce Aralık 2012'de Suriye İslam Cephesi'nin, daha sonra Kasım 2013'te ise İslami Cephe'nin (el-Cebhetu'l-İslamiyye) kuruluşuna öncülük etmiştir.¹¹ ÖSO ve el-Kaide ile bağlantılı bulunmayan Suriyeli İslamcı ve Selefi grupları tek çatı altında birleştiren yeni yapılanma, sahip olduğu yaklaşık 50 bin savaşçı¹² ile kurulduğu dönemde savaşçı sayısı ve etkinlik alanı bakımından Suriye askeri muhalefeti içerisindeki en güçlü ittifak haline gelmiştir. Kendisini sadece askeri değil aynı zamanda sosyal ve siyasi bir yapılanma olarak tanımlayan İslami Cephe'nin yönetiminde kilit öneme sahip görevlere Ahrârû's-Şam temsilcileri getirilmiştir.¹³

Ahrârû's-Şam, varlığını ilk kez resmi olarak ilan etmesinin ardından yaklaşık iki yıl içerisinde kuruluşuna öncülük ettiği ittifaklarla Suriye İç Savaşı'ndaki en önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. Cihadi grubun, önce Suriye İslam Cephesi'nin daha sonra ise İslami Cephe'nin kuruluşuna ön ayak olarak rejim karşıtı silahlı direniş içerisinde salt kendi gücü ile elde edemeyeceği bir hakimiyete sahip olduğu ve askeri muhalefeti kendi anlayışı doğrultusunda şekillendirmeyi başardığı görülmektedir.

⁹ Ketâibu Ahrârî's-Şam'ın resmî Facebook hesabı. Bk. Kataib Ahrar al-Sham, "Info", Facebook.

¹⁰ Richard Spencer, "British convert to Islam vows to fight to the death on Syrian rebel front line", *The Telegraph* (Erişim 13 Şubat 2024).

¹¹ Ceşu'l-İslam, "Beyân indimâc el-fesâil el-mukâtilê's-Suriyye tahta musemma el-Cebhetu'l-İslamiyye", *YouTube* (22 Kasım 2013).

¹² Reuters, "Factbox: Syria's rebel groups" (Erişim 6 Mart 2023).

¹³ Aaron Lund, "Say Hello to the Islamic Front", *Carnegie Middle East Center* (Erişim 6 Mart 2024)

1.1. İdeolojik ve Stratejik Özellikleri Bağlamında Ahrârû's-Şam'ın Konumlandırılması

Ahrârû's-Şam, Suriye İç Savaşı sırasında kurulmuş olsa da çalışmamıza konu olan diğer gruplardan farklı olarak bu grubun kurucularının cihadi geçmişi iç savaş öncesine dayanmaktadır. 1970'li yıllarda Suriye'de rejime karşı silahlı mücadele yürüten İhvân-ı Müslimîn ve et-Talî'atu'l-Mukâtîle gibi İslamcı grupların içerisinde yer almış şahsiyetler sayıca az olsalar da grubun kuruluşunda önemli rol oynamışlardır. Öte yandan neredeyse tamamı Saydnâyâ cezaevinin eski mahkûmlarından oluşan kurucu kadronun büyük çoğunluğu ulus aşırı cihat mecralarında bulunmuş ve önemli bir kısmı Irak cihadına ya bizzat katılmış ya da dolaylı olarak işgal karşıtı direnişe müdahil olmuştur. Grubun kurucu kadrosunda sadece Irak'ta değil, Afganistan ve Pakistan gibi çatışma bölgelerinde bulunan ve bu bölgedeki cihadi faaliyetlerin içerisinde tecrübe kazanan kişiler de bulunmaktadır.¹⁴ Bu yönüyle Ahrârû's-Şam hem Suriye'de öteden beri var olan İslamcı hareketin hem de yakın dönemdeki ulus aşırı çatışma bölgelerinin tecrübesini yaşamış kimseleri kendi bünyesinde birleştiren yerel cihadi bir grup olarak özgün bir örnek teşkil etmektedir.

Ahrârû's-Şam'ın öncü isimleri kuruluşundan itibaren cihadi-Selefi bir söylem benimsemiştir. Grubun cihadi bir söylemi benimsemesi, ulus aşırı çatışma bölgelerinde faaliyet gösteren cihadi-Selefi grupların alameti farikası haline gelen saldırı tekniklerini Suriye'de ilk kez kullanan silahlı gruplardan biri olması¹⁵ ve az sayıda da olsa Suriyeli olmayan savaşçıları da kendi saflarına kabul etmesi¹⁶ gibi birçok unsur özellikle iç savaşın ilk yıllarında Ahrârû's-Şam'ın cihadi-Selefi bir yapılanma olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Buna karşın cihadi grup, amaç ve hedeflerinin sadece Suriye toprakları ile sınırlı olduğunu ifade ederek el-Kaide'nin küresel cihat konseptini başından itibaren reddetmiş ve bu yönüyle erken dönemde dahi el-Kaide çizgisindeki klasik cihadi-Selefi gruplardan farklılaşmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Ahrârû's-Şam, Müslüman dünyadaki dini radikalizmin en baskın düşünce kaynağı olan cihadi-Selefilikten beslenmiş olmasına rağmen klasik cihadi-Selefilik'in ideolojik ve stratejik tercihlerini ve pratik uygulamalarını eleştirel biçimde sorgulayan kendine özgü yeni bir anlayışın temellerini atmıştır. Araştırmacı Sam Heller, grubun kendine özgü bu yaklaşımını *Revizyonist Cihadilik*¹⁷, Hamzah Alm Mustafa ise *Post-Cihadi-Selefilik*¹⁸ olarak tanımlamaktadır. Heller'a göre bu anlayış, el-Kaide ve İŞİD geleneğindeki küresel cihadiliğin başarısızlığa mahkûm olduğunu savunarak klasik cihadi-Selefilikten keskin bir biçimde ayrılmaktadır. Revizyonist Cihadilik, "seçkin bir grubun ideolojik liderliği ile popülist enerji arasında denge kuran bir cihadi" savunmaktadır¹⁹ Bu bakış açısının cihadi-Selefilikten farklılaştığı en önemli nokta toplumsal desteğe daha fazla vurgu yapması, cihadi sadece seçkin

¹⁴ Aron Lund, "Who and What was Abu Khaled al-Suri? Part II", *Carnegie Middle East Center* (Erişim 17 Mart 2024).

¹⁵ International Crisis Group (ICG), *Tentative Jihad: Syria's Fundamentalist Opposition Middle East Report No 131* (Brussels: Crisis Group, 2012), 15.

¹⁶ Erika Solomon, "Syria rebels see future fight with foreign radicals", *Reuters* (Erişim 15 Nisan 2024).

¹⁷ Sam Heller, "Ahrar Al-Sham's Revisionist Jihadism", *War On The Rocks* (Erişim 26 Mart 2024).

¹⁸ Hamzah Alm Mustafa, "Transformation of Islamist Groups in Syria Ahrar Al-Sham, Jaysh Al-Islam, And The Sham Legion", *Islamism and Revolution Across the Middle East: Transformations of Ideology and Strategy after the Arab Spring*, ed. Khalil al-Anani (London: Bloomsbury Publishing, 2022), 53.

¹⁹ Heller, "Ahrar Al-Sham's Revisionist Jihadism".

bir ideolojik liderlik ile sınırlandırmayıp geniş halk kitlelerinin desteğini kazanma arzusudur. Ahrârû's-Şam'ın ikinci lideri olan Ebu Câbir'in, "Cihad, halkın cihadı olmalıdır"²⁰ ifadesini bu anlayışın bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür.

Grubun cihadi-Selefi ideolojiden uzaklaşmasını IŞİD'in Suriye'ye girişi ile ilişkilendiren iddialar bulunsa da kanaatimizce Ahrârû's-Şam'ın kurucu ve lider kadrolarının klasik cihadi-Selefilik ile fikirsel ayrılığının kökenleri daha eskiye uzanmaktadır. Grubun cihadi-Selefilige karşı eleştirel bir tutum geliştirmesine neden olan ve ideolojisini şekillendiren dört temel dinamik öne çıkmaktadır. Bu temel dinamikleri Irak cihadı tecrübesi, iç savaş öncesi Saydnâyâ cezaevinde yaşanan ideolojik ihtilaflar, IŞİD ile çatışma dönemi ve son olarak da grubun uluslararası meşruiyet arayışı olarak sıralamak mümkündür.

Ahrârû's-Şam'ın, ideolojik olarak el-Kaide'nin benimsediği şekliyle cihadi-Selefilige yönelik eleştirel tutumunun kökenleri Irak cihadına dek uzanmaktadır. Başta kurucu lider Hasan Abbud olmak üzere Ahrârû's-Şam'ın liderleri, başlangıçta Irak'ın içinden ve dışından destek gören cihadi direnişçilerin ilerleyen yıllarda özellikle Sünni topluma nasıl yabancılaştığına doğrudan şahit olmuştur. O dönemde Irak el-Kaidesi olarak faaliyet gösteren, daha sonradan IŞİD'e dönüşen örgütün sivil ölümlerine yol açan geniş çaplı şiddet eylemleri ve diğer direniş gruplarını ortadan kaldırmaya yönelik hamleleri direnişçilerin toplumsal desteklerini kaybetmelerine ve marjinalleşmelerine yol açmıştır.²¹ Bu bağlamda Ahrârû's-Şam'ın kurucu kadrolarının Irak tecrübesinden aldıkları en önemli ders, cihadı sürdürürken halka yabancılaşmamak ve halkın desteğini kazanmak olmuştur. Revizyonist Cihadi anlayışın temel unsurlarından biri olan bu bakış açısı grubun Suriye İç Savaşı sırasında kullandığı askeri yöntemlerde de kendisini göstermektedir. Örneğin Ahrârû's-Şam, el-Kaide ve IŞİD'in aksine, sivil kayıpların yaşanma ihtimaline binaen yerleşim yerleri ve şehir merkezleri gibi bölgelerde bombalı araç saldırıları düzenlememiştir.²² Ancak kırsal bölgelerde yer alan, sivillerden uzak askeri üs ve karakollara yönelik saldırılarda bombalı araçlar çok sık olmasa da kullanılmıştır.²³ Ahrârû's-Şam'ın kurucu lideri Hasan Abbud da bombalı araçların uzaktan kumanda ile yönlendirildiğini, bu saldırılarda sadece askeri noktaların hedef alındığını ve "rejim tarafında olsalar dahi bugüne dek tek bir sivil hedef almadıklarını" savunmaktadır.²⁴ Irak tecrübesinin ışığında kurulan Suriyeli cihadi grubun, rejim güçlerine yönelik saldırılar sırasında sivil kayıpların yaşanmamasına dikkat gösterdiği anlaşılmaktadır.

Ahrârû's-Şam liderlerinin ideolojik olarak klasik cihadi-Selefilik, örgütsel olarak da el-Kaide ve IŞİD'e yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmesine yol açan diğer bir nedenin Saydnâyâ cezaevinde yaşanan ideolojik ihtilaflardan kaynaklandığı görülmektedir. Grubun kurucularının neredeyse tamamı Saydnâyâ'nın eski mahkumlarından oluşmaktadır.²⁵ Daha sonradan Ahrârû's-Şam'ın çekirdek kadrosunu teşkil eden bu mahkumlar Saydnâyâ'da özellikle Irak'tan dönen

²⁰ Al Jazeera, "Vesâikiyyâtu'l-Cezîre Ahrârû's-Şam... Limâzâ ehrece en-nizâmu's-sûriyyu mu'tekâli saydnâyâ ba'de es-sevrati's-sûriyye?", YouTube (3 Mart 2016). 00:29:32-00:29:55.

²¹ Jerome Drevon, "Can (Salafi) insurgents politicise and become pragmatic in civil wars? Social movement restraint in Ahrar al-Sham in Syria", *Third World Thematics: A TWQ Journal* 5/3-6 (Ekim 2021), 195.

²² Aron Lund, *Syrian Jihadism* (Swedish Institute of International Affairs, 2012), 32.

²³ ICG, *Tentative Jihad*, 15.

²⁴ Al Jazeera, "Talk to Al Jazeera – Hassan Abboud: 'We will fight for our rights'", YouTube (21 Aralık 2013), 00:06:20–00:07:20.

²⁵ Bar, "Ahrar al-Sham jihadists emerge from shadows in north Syria".

cihadilerin tekfire meyilli, uzlaşmaz ve kavgacı söylemleriyle yüz yüze gelmiş, sonu gelmeyen ideolojik ve örgütsel ihtilaflara doğrudan şahitlik etmiştir. Hasan Abbud, cihadi-Selefi düşünceye dair bazı kavramları ilk kez bu dönemde sorgulamaya başladıklarını, teori ve pratik arasındaki farkı müşahede ettiklerini belirtmektedir.²⁶ Saydnâyâ'da yaşanan bu tartışmaların, kurucu kadronun kendi içerisinde cihadi-Selefilğin muhasebesini yapmaya, tekfire mesafeli, ayrıştırıcı değil birleştirici bir yaklaşımı benimsemesine ön ayak olduğu anlaşılmaktadır.

Ahrârû's-Şam, 2014 yılından itibaren cihadi-Selefilik ile arasına daha fazla mesafe koyarak kendisini daha ılımlı bir noktada konumlandırmaya çalışmıştır.²⁷ Grubun kuruluşundan itibaren var olan ancak 2014 yılına dek nispeten düşük yoğunluklu olarak devam eden bu eleştirel tutum, IŞİD'in Suriyeli muhalif gruplara karşı topyekün savaş ilan etmesiyle birlikte daha da güç kazanmış ve çatışmalar sadece askeri alanla sınırlı kalmayarak ideolojik tartışmaların, özellikle de cihadi-Selefi ideolojiye karşı tenkitlerin yoğunlaşmasına da zemin hazırlamıştır. Ahrârû's-Şam'ın liderliğinde bulunan birçok isim bu dönemden itibaren cihadi-Selefilğe yönelik eleştirilerini sertleştirmiş, hatta grubun en önemli ideologlarından biri kabul edilen, Şer'i Konsey lideri Ebu Yezen eş-Şâmi geçmişte cihadi-Selefi olduğu için Suriye halkından özür dileyerek pişmanlığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Evet, ben cihadi-Selefyidim ve bu yüzden rejimin cezaevlerinde hapsedildim. Bundan dolayı bugün Allah'tan af diliyorum ve O'na tövbe ediyorum. Kendilerini, ihtiyaç duymadıkları Don Kişotvari mücadelelere dahil ettiğim için halkımızdan özür dilerim. Entelektüel hapishanemden çıkarak kalplerinize karışırken sizden uzak kaldığım her gün için özür dilerim.”²⁸

IŞİD'in hem Suriye muhalefeti hem de uluslararası toplumda infiale yol açan eylemleri nedeniyle Ahrârû's-Şam, 2014 ortasından itibaren ılımlı ve uzlaşılabilir bir aktör olduğunu kanıtlamak amacıyla bir dizi pragmatik siyasi adım atmıştır. Bu adımlardan en önemlisi Ahrârû's-Şam'ın öncülüğündeki Suriyeli İslamcı grupların girişimi olan Devrim Mutabakatı'nın ilan edilmesidir. Hedefleri ve ilkeleri itibarıyla ılımlı ve milliyetçi bir dilin hâkim olduğu mutabakatta İslam devleti ibaresine yer verilmezken “insan haklarına saygılı, adalet, hukuk ve özgürlük devleti” kurma sözü verilmiştir. Aynı zamanda Devrim Mutabakatı'na imza koyan gruplar çatışmayı Suriye topraklarıyla sınırlı tutmayı ve ülkenin toprak bütünlüğünü korumayı taahhüt etmişlerdir.²⁹ Suriye devriminin temel prensiplerinin ilan edildiği belge, içerisinde “demokrasi” ibaresi bulunmamasına rağmen Suriye siyasi muhalefeti tarafından demokratik devlet talebi şeklinde yorumlanmıştır.³⁰ Ancak manifesto niteliğindeki söz konusu belgenin ilan edilmesi o dönemde el-Kaide'nin Suriye temsilcisi olan Nusra Cephesi'nde huzursuzluğa yol açmıştır. Nusra Cephesi, “belgenin İslami bir bakış açısından yoksun olması, din kardeşliği yerine vatan ve toprak kardeşliğinin kabul edilmesi, belgede yer alan ifadelerin açık ve net olmaması” gibi nedenlerden ötürü imzacı gruplara sert eleştiriler yöneltmiştir.³¹

²⁶ Al Jazeera, “Vesâikiyyâtu'l-Cezîre Ahrârû's-Şam... Limâzâ ehrece en-nizâmu's-sûriyyu mu'tekâli saydnâyâ ba'de es-sevrati's-sûriyye?”, YouTube (3 Mart 2016), 00:10:35-00:11:05.

²⁷ Ali El Yassir, “The Ahrar Al Sham Movement: Syria's Local Salafists”, Wilson Center (Erişim 29 Mart 2024)

²⁸ Abu Jamajem, “Ahrar Al Sham's Abu Yazan: It's our country and our revolution” (Erişim 29 Mart 2024).

²⁹ Al Jazeera, “Tevkîu misâki's-şerefi's-sevriyye li'l-ketâibi'l-mukâtile fi Suriya”, YouTube (17 Mayıs 2014).

³⁰ İslam-tr, “Misak Belgesi' Üzerine Bir Analiz” (Erişim 3 Ekim 2022).

³¹ Jihadology, “The Revolutionary Covenant Press Release #9” (Erişim 3 Ekim 2022).

Ahrârû's-Şam, askeri alandaki en önemli müttefiki olan Cebhetu'n-Nusra'ya karşı birçok kez eleştirilerini yöneltmiştir. Cebhetu'n-Nusra'nın el-Kaide lideri Eymen ez-Zevâhiri'ye biat ettiği ilan etmesinin ardından Mayıs 2013'te bir açıklama yayınlayan Ahrârû's-Şam, en-Nusra'yı "grubun çıkarlarını ümmetin, yani bir bütün olarak İslam milletinin çıkarlarının önünde tutmakla" eleştirmiştir. Ayrıca "en-Nusra'nın el-Kaide ile bağlantısının rejime yardımcı olacağını ve Batı ülkelerini Suriye'deki çatışmanın içine çekerek krizi bölgeselleştireceği" konusunda uyarmıştır.³²

Ahrârû's-Şam'ın bir yandan cihadi-Selefi düşünce diğer yandan el-Kaide ve İŞİD'e karşı eleştirileri grubun lider kadrosunun esrarengiz bir şekilde ortadan kaldırılmasının ardından daha da şiddetlenmiştir. Kurucu kadronun neredeyse tamamının hayatını kaybetmesinin ardından grubun liderliğine cihadi düşünceye daha mesafeli yeni isimler dahil olmuştur. Bunlar arasında en dikkat çeken isim ise Ahrârû's-Şam'ın Dış İlişkiler Direktörü görevine getirilen Lebib en-Nahhas'tır.³³ Grubun bu yeni evresinde öne çıkan bir isim olan Nahhas, uluslararası meşruiyet kazanma amacıyla 2015 yılından itibaren Batılı medya kuruluşlarında yayınlanan makalelerinde Ahrârû's-Şam'ın ideolojisinin el-Kaide ve İŞİD'ten farkını ortaya koymaya çalışmıştır. Lebib en-Nahhas, The Washington Post gazetesinde yayınlanan makalesinde Amerikan yönetimine şöyle seslenmektedir:

"... Benim de bağlı olduğum grup, Ahraruş Şam, buna bir örnektir. İsmimiz, "Suriye'nin Özgür İnsanları" manasına gelmektedir. Kendimizi, Suriyeliler tarafından yönetilen ve Suriyeliler için savaşan ana akım Sünni-İslami bir grup olarak görüyoruz. Suriye halkına adalet getirmek için savaşıyoruz. Buna rağmen hatalı bir şekilde el-Kaide ile kurumsal bağlantılarımız olması ve el-Kaide ideolojisini benimsemek ile suçlanıyoruz. Gerçeğe bundan daha uzak bir şey olamaz!"³⁴

Ahrârû's-Şam'ın ideolojisinde Suriyelilik ve Selefi düşünce önemli yer tutmaktadır. Grup, kuruluşundan itibaren yoğun ideolojik tartışmaların merkezinde olsa da bu iki unsur hiçbir zaman tartışmaya açılmamış, grubun Suriyeli ve Selefi kimliğinden ödün verilmemiştir. Ahrârû's-Şam, yayınladığı propaganda materyallerinde bu iki özelliği bünyesinde barındıran tarihi şahsiyetleri ön plana çıkararak kendisini köklü bir geleneğin günümüzdeki temsilcisi olarak sunma eğiliminde olmuştur. Grubun yayınlarında yer verilen tarihi şahsiyetler arasında en dikkat çekici isimlerden biri olarak Suriyeli Selefi ilim ve fikir adamı Cemâleddin el-Kâsımî (1866-1914) gösterilebilir. Ahrârû's-Şam'ın 2014 yılında yayınlamaya başladığı, toplam üç sayıdan oluşan *Rebî'u's-Şam* dergisinin birinci sayısının ilk sayfasında Cemâleddin el-Kâsımî'nin hayat hikayesine yer verilmiş, Suriyeli ilim adamının ıslah çalışmalarından övgüyle söz edilmiştir.³⁵ Aynı derginin ikinci ve üçüncü sayılarında da Suriyeli Selefi ilim ve fikir adamlarından Tâhir el-Cezâirî'nin (1852-1920)³⁶ ve Muhibbüddin el-Hâtib'in ilim ve fikir alanındaki mücadelesi okuyucuya sunulmaktadır.³⁷ Yukarıda adı geçen ilim ve fikir adamları bir

³² Jihadology, "New statement from Syrian Islamic Front's Harakat Ahrar Al-Sham Al-Islamiyyah: Clarification on the declaration of the Islamic State of Iraq and Al-Sham and its implications" (Erişim 1 Nisan 2024).

³³ Stanford University Mapping Militant Organizations (MMP), "Aranan: Ahrar al-Sham" (Erişim 30 Mart 2024).

³⁴ Labib Al Nahhas, "The deadly consequences of mislabeling Syria's revolutionaries", *The Washington Post* (Erişim 30 Mart 2024).

³⁵ Yazarsız, "Allâmetü's-Şâm Cemâleddin el-Kâsımî", *Mecelle Rebîü's-Şâm* 1 (2014), 2-3.

³⁶ Yazarsız, "eş-Şeyhü'l-Âlim: Tâhir el-Cezâirî", *Mecelle Rebîü's-Şâm* 2 (2014), 6-9.

³⁷ Yazarsız, "eş-Şeyh: Muhibbüddin el-Hâtib", *Mecelle Rebîü's-Şâm* 3 (2015), 5-7.

arada değerlendirildiğinde, Ahrâru’ş-Şam’ın Suriye’de kökleri oldukça eskiye uzanan ıslah yanlısı Selefi anlayışın düşünsel mirasını sahiplendiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca Ahrâru’ş-Şam, resmi internet sitesinde kendisini şöyle tanımlamaktadır:

“Ahrâru’ş-Şam İslami Hareketi, İslamcı, ıslahatçı, yenilikçi ve kapsamlı bir hareket; askeri, siyasi ve sosyal bir oluşumdur. Suriye’de Esed rejimini tamamen devirmeyi; bireyin, toplumun ve devletin eylemlerinin tek referansı, rehberi ve düzenleyicisi İslam şeriatı olan, egemenliğin yalnızca Yüce Allah’ın kanunlarına dayandığı bir İslam devleti kurmayı amaçlamaktadır.”³⁸

Ahrâru’ş-Şam’ın uzun vadeli hedefinin Suriye’de Şer’i hukuka dayalı “medeni bir İslam toplumu” ve “mutedil bir İslam Devleti” inşa etmek olduğu anlaşılmaktadır.³⁹ Grubun sözcüsü Ebu Abdurrahman es-Sûri, “dini ve mezhebi farklılıkların bulunmasına rağmen Suriye halkının bir bütün olduğunu ve İslam’ın adalet ve merhamet hükümleri çerçevesinde ülkedeki azınlıkların koruma altına alınacağını” ifade etmiştir.⁴⁰ Grubun azınlıklar konusundaki yaklaşımının diğer ulus aşırı cihadi gruplara nazaran ılımlı bir bakış açısını yansıttığı görülmektedir. Ahrâru’ş-Şam’ın kurucu lideri Hasan Abbud ise El Cezire televizyonuna verdiği röportajda kurmak istedikleri İslam devletini şöyle tarif etmektedir: “İnsanları haklarından mahrum bırakan, otoriter, diktatörce bir rejim değil, daha ziyade istişare (Şûra) üzerine kurulu ve halkın yönetime katılımına dayalı, insanların yöneticiyi denetleme hakkına sahip olacağı bir yönetim inşa etmek istiyoruz.”⁴¹ Grup, laik ve katılımcı demokrasi fikrini reddetmekle beraber İslam hukuku çerçevesinde siyasi özgürlükleri koruma altına almayı taahhüt etmektedir. Ahrâru’ş-Şam’ın ikinci lideri Haşim eş-Şeyh de Esed sonrası Suriye’de kurulacak olan yeni yönetimin Şeriat’a dayalı bir anayasa çerçevesinde halk tarafından seçilen bir hükümetten oluşacağını ve ülkedeki azınlıkların koruma altına alınacağını belirtmektedir.⁴² Ancak siyasal katılımın da bazı sınırları bulunmaktadır; azınlıklardan birinin, örneğin bir Hristiyan’ın yönetime gelmesi kabul edilmemekte, İslam’a göre devlet başkanının Müslüman olması gerektiği ifade edilmektedir.⁴³

Bütün bu veriler ışığında Ahrâru’ş-Şam grubunun, Müslüman dünyadaki dini radikalizm olgusunu tam anlamıyla temsil eden el-Kaide ve IŞİD gibi örgütlerden farklı bir yere konumlandırılması gerektiği kanaatini taşımaktayız. Bu kanaat gerek grubun ilk teşekkül süreci gerekse de teşekkül sürecinden sonraki evre için geçerli görülmektedir. Öyle ki bir taraftan grubun ilk ortaya çıkışına zemin hazırlayan temel unsurun, toplumun değişim talebine rejimin şiddetle karşılık vermesi olduğu anlaşılmaktadır. Zira her ne kadar grubun kurucu kadroları cihadi-Selefi gelenekten beslenmiş olsa da Suriye’de 1980’li yıllardan 2011 yılına kadar bu kimselerin bir cihâdî yapılanma ve kalkışma içine girmemiş olması bunu teyit etmektedir. Diğer taraftan ise yukarıda özetlendiği üzere Ahrâru’ş-Şam’ın kuruluşundan sonra benimsediği

³⁸ Ahrar Al-Sham, “Mâ hiye Hareketu Ahrâri’ş-Şam?” (Erişim 15 Nisan 2024).

³⁹ El-Cebhetu'l-İslâmiyyeti's-Sûriyye, *Misâku'l-Cebheti'l-İslâmiyyeti's-Sûriyye* (21 Ocak 2013).

⁴⁰ Al Jazeera, “el-Cezire el-i'lân an Cebheti'l-İslâmiyyeti's-Sûriyye”, *YouTube* (30 Kasım 2013), 00:00:00-00:00:50.

⁴¹ El Yassir, “The Ahrar Al Sham Movement: Syria's Local Salafists”.

⁴² Al Jazeera, “Hâşim eş-Şeyh: İnan inteşelet en-nizâmu's-sûriyye mim hedîdî'l-hesâreti”, *Al Jazeera* (17 Nisan 2015).

⁴³ Al Jazeera, “Talk to Al Jazeera – Hassan Abboud: ‘We will fight for our rights’”, 00:12:25 – 00:12:45.

ideoloji ve takip ettiği strateji incelendiğinde de kurucu isimlerin ülkedeki iç dinamiklerden beslenerek kendine has yerel bir cihadi grup inşa ettiği anlaşılmaktadır.

2. Ceyşu'l-İslam: Geleneksel Selefilik Silahla İmtihanı

Suriye İç Savaşı'nın en etkili silahlı gruplarından biri olan Ceyşu'l-İslam, Zehran Alluş'un otoriter liderliği, Selefi ideolojisi ve Doğu Guta'daki yönetim modeliyle ön plana çıkmıştır. Suriye'deki cihadi grupların çoğunlukla ülkenin kuzeyinde etkinlik göstermesine karşın Ceyşu'l-İslam ülkenin güneyinde, başkent Şam'ın yanı başında uzun yıllar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Esed rejimine yönelik, coğrafi olarak en yakın tehdidin kaynakladığı Doğu Guta'yı kontrol etmesi nedeniyle Şam'ı baskı altında tutmuştur. Bu zor ama ayrıcalıklı konumu Ceyşu'l-İslam'ı Suriye İç Savaşı'nda kritik bir aktör haline getirmiştir.

2011 yılının bahar aylarından itibaren geniş katılımlı protesto eylemlerine sahne olan Suriye'de, 20 Haziran 2011 tarihinde yayınlanan cumhurbaşkanlığı kararnamesi⁴⁴ ile bu tarihe kadar işlenen tüm suçlar için genel af ilan edilirken ülkedeki siyasi tutukluların da serbest bırakılmasının önu açıldı. Rejimin beklenmedik af kararından faydalanarak serbest kalanlardan biri de Muhammed Zehran Alluş'tu.⁴⁵ 22 Haziran 2011'de Saydnâyâ cezaevinden serbest bırakılan Zehran Alluş, rejim karşıtı mücadeleye katılmak için vakit kaybetmeden doğruca Şam'ın Doğu Guta bölgesindeki en büyük yerleşim birimlerinden biri olan memleketi Duma'ya gitti. Memleketine ulaşmasının ardından eski bağlantılarıyla iletişime geçen Alluş şehrin önde gelen aileleri, din adamları ve eski dostlarıyla yaptığı bir dizi görüşmenin ardından Esed rejimine karşı silahlı mücadele başlatma kararı aldı. Bu amaçla Eylül 2011'de Alluş'un ilk askeri girişimi olan *Seriyyetu'l-İslam* (İslam Bölüğü) kuruldu.⁴⁶ Başlangıçta küçük bir ekip tarafından kurulan grup ilerleyen günlerde Duma'daki Selefi çevrelerden ve bölgenin önde gelen ailelerinden destek alarak hızla güç kazanmaya başladı.⁴⁷ Kuruluşunun ardından askeri faaliyetlerine başlayan Seriyyetu'l-İslam, 2011'in sonbaharında rejimin güvenlik güçlerini hedef alan ilk silahlı eylemini gerçekleştirdi.⁴⁸

Şam kırsalında rejime karşı silahlı mücadele yürüten tek grup Seriyyetu'l-İslam değildi ancak nispeten düzenli yapısı, güçlü yerel bağları ve Alluş'un etkili dini retoriği ile grup diğerlerinden hızla ayrılmaya başladı. İç savaşın erken döneminde silahlı muhaliflerin dağılık ve stratejiden yoksun biçimde hareket etmelerine mukabil Seriyyetu'l-İslam sahip olduğu bu nitelikler ile çok sayıda yeni savaşıcıyı saflarına katmayı başardı. 2012 yılının başında ise Şam kırsalında faaliyet gösteren en güçlü muhalif gruplardan biri haline geldi. Zehran Alluş, grubun artan etkinliğini vurgulamak amacıyla bu dönemde isim değişikliğine gitti. Bu amaçla Seriyyetu'l-İslam yeniden yapılandırılarak daha büyük bir askeri birimi ifade eden *Livâu'l-İslam* (İslam Tugayı) adını aldı.

⁴⁴ Suriye Arap Cumhuriyeti Halk Meclisi, 20.06.2011 Tarihinden Önce İşlenen Suçlar İçin Genel Af Sağlayan 2011 Tarihli 72 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (20 Haziran 2011).

⁴⁵ Khaled Yacoub Oweis, "Backbone of the Syrian Revolt: Inclusion of Rural Sunnis Key for International Efforts to End Conflict", SWP Comments 39 (Ağustos 2015), 3.

⁴⁶ Heysem Muhammed el-Kinâni, "Hivâr ma'a kâid fasîl (Livâu'l-İslam) es-Surîyye", el-Beyân 311 (Mayıs 2013).

⁴⁷ Orva Halife, "'an bunyeti't-tanzimât es-selefiyye fi Suriya: Ceyşu'l-İslam nemûzecen", el-Cumhuriyyeh (Erişim 9 Ekim 2023).

⁴⁸ Seriyyetu'l-İslam'ın ilk silahlı eylemi için bk. Abo Omar, "Dûma-evvel amelîyyeh li-Seriyyetu'l-İslam-002", YouTube (29 Mart 2012).

Livâu'l-İslam, 18 Temmuz 2012'de başkent Şam'da Ulusal Güvenlik Toplantısına yönelik bombalı saldırı ile hem ülke çapında hem de uluslararası alanda ilk kez adını duyurdu. Muhalifler ile irtibatlı bir korumanın toplantı salonunda üzerindeki patlayıcıyı infilak ettirmesiyle meydana gelen saldırıda rejimin üst düzey güvenlik yetkilileri hedef alındı. Livâu'l-İslam, Facebook sayfası üzerinden yayınladığı bir bildiri ile rejimin tepe kadrosuna yönelik saldırının sorumluluğunu üstlendi.⁴⁹ Şam'ın göbeğinde meydana gelen bu patlama rejim saflarında şok etkisi yaratırken silahlı muhalefet nezdinde ise Livâu'l-İslam'a büyük prestij kazandırdı.

Zehran Alluş liderliğindeki Livâu'l-İslam, 29 Eylül 2013'te yaklaşık elli yeni silahlı grubun katılımıyla *Ceyşu'l-İslam*'a (İslam Ordusu) dönüştü.⁵⁰ Katılımcı grupların önemli bir kısmının daha önce grup ile ilişkili olduğu bilinse de *Ceyşu'l-İslam*'ın eskiye nazaran daha büyük bir güce ulaştığına şüphe yoktu.⁵¹ Alluş'un grubu, yeni katılımlarla Güney Suriye ve Şam çevresinde ÖSO'dan daha büyük bir askeri güç haline geldi. Kuruluşunun ardından basın kuruluşlarına demeç veren *Ceyşu'l-İslam* sözcüsü, cihadi grubun ÖSO'nun bir parçası olmadığını ifade etti.⁵²

Gelişimini tamamlayan ve ÖSO ile bağlarını tamamen koparan *Ceyşu'l-İslam*, kuruluşundan bir ay sonra, askeri muhalefet içerisinde ÖSO ve el-Kaide'nin dışında üçüncü bir ittifak oluşturmayı amaçlayan Ahrârû's-Şam ile ittifaka yöneldi. Yeni oluşum, en büyük bileşeni *Ceyşu'l-İslam* olan Suriye İslami Kurtuluş Cephesi ile Ahrârû's-Şam'ın öncülük ettiği Suriye İslam Cephesi'ne bağlı İslamcı ve Selefi grupları 22 Kasım 2013'te İslami Cephe adı altında birleştirdi.⁵³ İttifakın siyasi lideri olarak Ahrârû's-Şam lideri Hasan Abbud, askeri lideri olarak ise *Ceyşu'l-İslam* lideri Zehran Alluş görevlendirildi.⁵⁴

Gücünün merkezi Doğu Guta'da kurduğu düzeni muhafaza etmek isteyen *Ceyşu'l-İslam* birçok iç ve dış tehditle mücadele etti. Esed rejiminin dışında, bölgeye yönelik en büyük dış tehdit Irak-Şam İslam Devleti'nden (İŞİD) kaynaklanıyordu. Irak ve Suriye topraklarında hilafet ilan eden örgütün başkent Şam çevresinde etkinlik kazanmaya çalışması ve bölgede sivilleri hedef alan bombalı araç saldırıları düzenlenmesi üzerine *Ceyşu'l-İslam* lideri Zehran Alluş gruba karşı tüm Suriye'de savaş ilan etti. Diğer muhalif grupların da destek verdiği şiddetli çatışmaların ardından çok sayıda savaşçısını kaybeden İŞİD, Doğu Guta'nın tamamından çıkarıldı.⁵⁵

Otoritesine yönelik iç ve dış tehditleri ortadan kaldıran Alluş'un grubu 2015 yılında gücünün zirvesine ulaştı. Yeni katılımlarla savaşçı sayısını arttırarak Suriye silahlı muhalefeti içerisinde Ahrârû's-Şam'dan sonraki en büyük grup haline geldi. Bu dönemde Middle East Eye kuruluşuna röportaj veren *Ceyşu'l-İslam*'ın uluslararası medya ofisi yetkilisi Abdurrahman Salih, grubun tamamı Suriyelilerden oluşan 20 bin savaşçıya sahip olduğunu ifade etti.⁵⁶

⁴⁹ Al Jazeera, "Damascus blast 'kills' top Assad officials" (Erişim 11 Ekim 2023).

⁵⁰ *Ceyşu'l-İslam*, "Beyân teşkil *Ceyşu'l-İslam*", *YouTube* (29 Eylül 2013).

⁵¹ Yeni yapılanmaya katıldığı ifade edilen silahlı gruplardan en az 38'inin daha önceden Livâu'l-İslam ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Detaylı bilgi için bk. Aymenn Jawad Al-Tamimi – Shami Witness, "Guest Post: On Liwa al-Islam and the new 'Jaysh al-Islam' merger", *Pundicity* (Erişim 16 Ekim 2023).

⁵² Hassan Hassan, "The Army of Islam is winning in Syria", *Foreign Policy* (Erişim 16 Ekim 2023).

⁵³ *Ceyşu'l-İslam*, "Beyân indimâc el-fesâil el-mukâtile's-Suriyye".

⁵⁴ Lund, "Say Hello to the Islamic Front".

⁵⁵ The Carter Center, *Syria Countrywide Conflict Report #4* (The Carter Center, 2014), 9.

⁵⁶ Alex MacDonald, "Rise of Jaish al-Islam marks a turn in Syria conflict", *Middle East Eye* (Erişim 30 Ekim 2023).

2015 yılının sonuna doğru gücünün zirvesine ulaşan Ceyşu'l-İslam'ın, Şam çevresindeki en güçlü silahlı grup olarak ülkenin geleceğinde söz sahibi olacağı düşünülüyordu. Ancak Eylül ayında Suriye'ye doğrudan askeri müdahalede bulunan Rusya, öncelikle başkent Şam'da güvenliği yeniden sağlama amacıyla rejime yönelik en yakın tehdidin kaynaklandığı Doğu Guta'ya ve doğal olarak Ceyşu'l-İslam'a odaklandı. Rus savaş uçaklarının 25 Aralık 2015'te Şam'a bağlı Mercu's-Sultan köyündeki Ceyşu'l-İslam karargahına düzenlediği hava saldırısında muhalif grubun lideri Zehran Alluş öldürüldü. Alluş'un ölümünün ardından bir araya gelen Ceyşu'l-İslam Liderlik Konseyi, muhalif grubun yeni lideri olarak Ebu Hammam künyeli İsam Buveydani'nin atandığını duyurdu.⁵⁷ Ancak Alluş'un ölümünün ardından Ceyşu'l-İslam hiçbir zaman eski gücüne kavuşamadı.

2.1. İdeolojik ve Stratejik Özellikleri Bağlamında Ceyşu'l-İslam'ın Konumlandırılması

Kurucu lider olarak Zehran Alluş'un, örgüt olarak ise Ceyşu'l-İslam'ın ideolojisini Duma'daki dini ve kültürel ortamdan bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Duma'yı Suriye'nin diğer şehirlerinden ayıran en önemli özelliği ise bölgede yaşayanların baskın dini anlayışını Sünni İslam inancının önde gelen fikhî mezheplerinden Hanbelilik ve Selefiliğin oluşturmasıdır. Şehir halkı dini anlayışı bakımından ülkenin diğer bölgelerinde yaşayanlardan farklılaşmakta, bu yönüyle bir istisnai temsil etmektedir.⁵⁸

Zehran Alluş'un babası Abdullah Alluş, Duma'nın bu istisnai kimliği kazanmasında etkili olan Selefî ilim adamlarından biriydi. Seksenli yılların başından itibaren Tevhid Camii'nin imamlığını yapan baba Alluş, verdiği vaazlar ile kısa sürede ünlenerken Duma'nın en önemli dini figürlerinden biri haline gelmişti. Dini faaliyetlerini yoğunlaştırmak ve daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla 1985 yılında Esed Hafızlık Merkezi'nin Duma şubesini açmayı başardı. Bu dönemde Hafız Esed yönetimi, rejimin baş düşmanları olarak gördüğü İhvân-ı Müslimîn ve et-Tali'atu'l-Mukâtille gibi İslamcı ve cihadi gruplarla mücadele ederken Alluş'un siyasi aktivizmi ve şiddet kullanımını reddeden geleneksel Selefî anlayışını öncelikli bir tehdit olarak görmüyordu. Ancak nispeten bu rahat dönem çok uzun sürmedi. Her geçen gün daha fazla ön plana çıkmaya ve yeni takipçiler kazanmaya başlayan baba Alluş, hem resmi otoritelerle hem de Duma'daki rakip dini çevrelerle sorun yaşamaya başladı. Hiçbir zaman tutuklanmasa da birçok defa sorguya çekilerek rejimin güvenlik birimleri tarafından sıkı takibata uğradı. Nihayetinde Suriye'de dini faaliyetlerini sürdürme imkanının kalmadığını anlayınca doksanlı yılların ortasında Suudi Arabistan'a yerleşti.⁵⁹

Babası ile birlikte Suudi Arabistan'da geçirdiği yıllarda Muhammed Zehran Alluş da babasının yolunu takip ederek geleneksel Selefî tedrisattan geçmiştir. Nitekim Medine İslam Üniversitesi'nde geçirdiği öğrencilik yıllarında geleneksel Selefiliğin öncü isimleri olan Abdülaziz bin Baz (1912-1999), İbn Useymin (1929-2001) ve Nâsiruddin el-Elbâni (1914-1999) gibi

⁵⁷ Ceyşu'l-İslam, "Beyân min meclisi kıyâdeti'l-ceyş havle istişhâd eş-şeyh el-kâid Muhammed Zehran bin Abdullah Alluş", *Jaish al Islam* (25 Aralık 2015).

⁵⁸ Abdurrahman el-Hâc, "Suriye'de Selefilik ve Selefiler", çev. Nurullah Çakmaktaş, *Arap Dünyasında Selefilik ve Selefî Hareketler*, ed. Beşir Mûsa Nâfi' vd. (İstanbul: Yarı Yayınları, 2015), 135.

⁵⁹ Liwaa Aleslam, "Likâu ma'a fadîleti'ş-Şeyh Abdullah Alluş vâlidu eş-Şeyh Zehrân Alluş el-kâidu'l-âm li Ketâib Livâu'l-İslam", *YouTube* (31 Ocak 2013).

ilim adamlarından dersler almıştır.⁶⁰ Zehran Alluş, Suriye'ye döndükten sonra ise çeşitli ticari faaliyetlerde bulunmuş olsa da onun asıl uğraşı Selefi çizgideki dini davet çalışmaları olmuştur. Yasaklı dini yayınların dağıtılması ve sohbet halkalarının organize edilmesi gibi faaliyetlerini sürdüren Zehran, babasının itibarından da güç alarak Doğu Guta'da eğitimli orta sınıfın ilgisini çekmeyi başarmıştır. 2003 yılında başlayan Irak işgalini müteakiben Suriye'deki dini çevrelerde militan eğilimlerin yükselişe geçmesi Alluş'un şiddete mesafeli tutumunu değiştirmemiştir. Irak'a giden Suriyeli cihadilerin kavgacı söylemleri ve tekfire meyilli yaklaşımlarından uzak durarak en doğru yol (sahih menhec) olarak kabul ettiği ve benimsediği davet metodundan taviz vermemiş, buna karşın 2009 yılında Suriye rejiminin Irak'tan dönen cihadilere yönelik düzenlediği operasyonlar kapsamında tutuklanmaktan kurtulamamıştır.⁶¹

Zehran Alluş'un söz konusu dönemde Irak cihadına fiilen yahut sözlü olarak destek verdiğine ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak tutuklanmasının ardından yaklaşık iki yılını geçirdiği Saydnâyâ cezaevinde çeşitli fraksiyonlardan İslamcı ve cihadilerle ideolojik etkileşime girmiş olması muhtemeldir. Alluş'un 2011 yılında serbest bırakılmasının ardından rejime karşı silahlı mücadeleye yönelmesinde bu etkileşimin önemli etkisinin olduğu düşünülebilir.

Ceyşu'l-İslam'ın kurucusu Zehran Alluş, iç savaş öncesinde takip ettiği yolu geleneksel Selefilik'in siyaset ve şiddet karşıtı yaklaşımı üzerine oturtmuştur. Babasının 1970'li yıllardan itibaren siyasi aktivizmi ve silahlı mücadeleyi dışlayan, toplumun ve devletin İslamlaşması yolunda davet ve irşat çalışmalarını merkeze alan yaklaşımını sürdüren Zehran, iç savaş sürecinde de hala aynı anlayış üzere olduğunu iddia etmiştir. Zehran'ın ölümünün ardından onun yerine geçen İsam Buveydani de İslami hareketin metoduna dair yaptığı açıklamalarla geleneksel Selefilik'in siyasete ilişkin temel görüşlerini şu sözlerle savunmaya devam etmiştir:

“İnsanlar Osmanlı Hilafeti'nin yıkılışından günümüze dek İslam'ı yeniden hâkim kılmak için uğraştılar. ... İslam'ı yeniden hâkim kılma ve onunla hükmetme amacıyla ittifak etmişlerdi. Lakin bu amaca hangi yolla ulaşılması gerektiği konusunda birbirine zıt iki gruba ayrıldılar: Bazıları İslam devletinin sadece cihat yoluyla yeniden kurulabileceğini söyledi. Diğerleri ise İslam devletinin ancak siyasi partiler kurarak, parlamentolara ve siyasete katılarak kurulabileceğini savundu. ... Ancak peygamberlerin metodu her ikisi de değildi. ... O, insanları Allah'a davet ederek ve sahîh İslam'ın özü olan Tevhid anlayışı doğrultusunda insanları eğiterek İslam devletini kurdu. İslam devletini asla cihat ile değil Allah'a davet ve eğitim yoluyla kurdu.”⁶²

Buveydani'nin açıklamaları geleneksel Selefi çizgideki Ceyşu'l-İslam'ın neden ve nasıl rejime karşı silahlı mücadeleye, yani cihada yöneldiği sorusunu gündeme getirmektedir. İdeolojik dayanakları ne olursa olsun, genelde Duma Selefililerinin özelde ise Zehran Alluş'un iç savaş öncesi tutumunun aksine silahlı mücadeleye yönelmesi metodolojik bir değişimi yansıtmaktadır. Duma Selefilileri de diğer İslam ülkelerindeki muadilleri gibi Arap Baharı'nın yol açtığı politik rüzgârdan etkilenmiş, davet ve eğitim alanından siyaset ve şiddet alanına yönelmiştir. Duma Selefilileri bu yönüyle, Mısır'daki İskenderiye Selefililerinin 25 Ocak Devrimi

⁶⁰ el-Kinânî, “Hivâr ma'a kâid fasîl (Livâu'l-İslam) es-Suriyye”.

⁶¹ Oweis, “Backbone of the Syrian Revolt”, 3.

⁶² Ceyşu'l-İslam, “Kelimetu kâidi Ceyşi'l-İslam İsam Buveydânî havle'l-ahdâsi'l-ahireti ve şehâdetu Ebu Amir el-Urdunî”, 00:04:38-00:05:53.

öncesi siyaset ve şiddet karşıtı duruşuna rağmen devrimden sonra siyasi parti kurarak seçimlere katılmasıyla benzerlik göstermektedir.⁶³ Ancak Mısır örneğinden farklı olarak Suriye’de rejimin gösterileri şiddet yoluyla bastırmaya çalışması ve iç savaşın patlak vermesi, geleneksel Selefi çizgideki Duma Selefilerinin silahlı mücadeleye yönelmesine kanaatimizce zemin hazırlamıştır.

Zehran Alluş, Saydnâyâ cezaevinden serbest bırakılmasının ardından şehrin önde gelen ilim adamları ve kanaat önderleri ile yaptığı yoğun görüşmelerin neticesinde rejime karşı cihat ilan etmiştir. Cihat kararı almasına yol açan nedenleri ise 2013 yılında *el-Beyân* dergisine verdiği röportajda şöyle ifade etmiştir:

“Rejime karşı savaşmak için askeri bir güç oluşturma düşüncesi iki noktaya dayanıyordu. Birincisi, devrimin başlangıcında ortaya çıkan koşullar ışığında rejimle nasıl başa çıkılacağına dair şer’î bir karar almak gerekiyordu. Bazı ilim talebelerine danıştıktan sonra rejime karşı, cihadın meşru iki türünden biri olan savunma cihadi kararı alındı. İkincisi, rejimin mensup olduğu Nusayrî mezhebinin karanlık tarihi, bu taifeyi savaş dışındaki yöntemlerle caydırmanın mümkün olmadığını kanıtlamaktaydı.”⁶⁴

Ceyşu’l-İslam, 2014 yılında IŞİD’in Suriye’deki tüm muhalif gruplara savaş ilan etmesinin ardından başlayan ideolojik tartışmalar sırasında IŞİD, el-Kaide ve cihadi-Selefi düşünceye dair sert eleştirilerde bulunmuştur. Zehran Alluş sert eleştirilerinin kapsamını IŞİD ile sınırlı tutmayı, örgüt olarak el-Kaide ve Cebhetu’n-Nusra’yu, ideolojik olarak da cihadi-Selefleri içine alacak şekilde genişletmiştir. Zehran Alluş konuya dair bir konuşmasında IŞİD’in, el-Kaide’nin cihadi anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıktığını söyleyerek örgütü çok sert ifadelerle eleştirmiş, el-Kaide liderleri Usame bin Ladin ve Eymen ez-Zevâhiri’nin dini alandaki yetkinliklerini sinirli bir tonla sorgulamıştır. Cihadi-Selefliliğin önemli ideologları Ebu Muhammed el-Makdîsi ile Ebu Katâde el-Filistîni’yi ve küresel cihat düşüncesinin mimarı kabul edilen Ebu Musab es-Sûri’yi “köpekler” olarak niteleyerek hakaretler yağdırmıştır. El-Kaide zihniyetinin Afganistan, Çeçenistan, Somali ve Irak’ı mahvettiğini savunan Ceyşu’l-İslam lideri, Cebhetu’n-Nusra’ya da es geçmeyerek grubun lideri el-Cevlânî’nin IŞİD lideri el-Bağdâdi ile “aynı kafada” olduğunu ifade etmiştir.⁶⁵

Ceyşu’l-İslam, Suriye’de Esed rejimini yıkarak yerine İslam devleti kurmayı amaçlamıştır. Başta kurucu lider Zehran Alluş olmak üzere grubun üst düzey yetkilileri çeşitli dönemlerde basına verdikleri röportaj ve demeçlerde bu amaçlarını tekrar tekrar ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, grubun kurmayı amaçladığı İslam devletinin şekli ve niteliğine ilişkin olarak genellikle muğlak ifadeler kullanılmış ve grubun bunlara yönelik söylemlerinde dönemsel değişiklikler gözlemlenmiştir.

19 Haziran 2013 tarihinde el-Cezîre kanalında Teysir Allûnî’ye röportaj veren Ceyşu’l-İslam lideri Zehran Alluş, grubun devlet ve yönetim tahayyülü, demokrasi, genel seçimler ve siyasal katılım hakkındaki görüşlerine dair önemli açıklamalarda bulunmuştur. Alluş, Suriye’de rejimin

⁶³ Mısır’da Selefi hareket hakkında detaylı bilgi için bk. Nurullah Çakmaktaş, *Mısırdaki Selefi Hareket* (İstanbul: Açılım Kitap, 2016).

⁶⁴ el-Kinânî, “Hivâr ma’a kâid fasîl (Livâu’l-İslam) es-Surîyye”.

⁶⁵ al-Marsadu’s-Surîyye, “Zahran Alluş kable katlihi bi’emrin min vizâreti’d-difâ’i’r-Rûsiyye”, Facebook (5 Nisan 2018), 00:00:00-00:19:25.

yıkılmasının ardından adalet ve hukuka dayalı bir devlet tesis etmek istediklerini belirtmiş, bunun da ancak İslam dini ve medeniyeti üzerine inşa edilebileceğini ifade etmiştir.⁶⁶ Bununla birlikte Alluş, “İslam Devleti” ibaresini kullanmaktan da özellikle kaçınmıştır. Ceyşu'l-İslam lideri ideolojik olarak demokrasiyi reddetmektedir. Aynı röportajda demokrasi konusundaki düşüncesine ilişkin olarak sorulan soruyu “İnsanlara, dinimizdeki gibi adalet ve merhamet sunabilecek İslam'dan başka hiçbir düzen yoktur” şeklinde yanıtlamıştır.⁶⁷ Zehran Alluş, başka bir röportajında ise demokrasiyi “en güçlüünün diktatörlüğü” şeklinde tanımlamakta ve Suriye'ye demokrasinin dayatılmasına izin vermeyeceklerini şu sözlerle bildirmektedir:

“Demokrasinin adalete eşit olduğuna inanmıyoruz. Bu bir yanılsamadır. Demokrasi ilkelerinin üzerimize dayatılmasını kabul etmiyoruz. Ülkemiz halkından biliyoruz ki Müslümanlar İslam'ın gölgesinde adil bir hayat hayal ediyorlar. Kurmak istediğimiz devlet, Kur'an ve Sünnet'i arzulayan halkımızın iradesinden tecelli edecektir.”⁶⁸

Ceyşu'l-İslam lideri, Suriye'deki dini, mezhebi ve etnik azınlıkların hakları ve serbest seçimler gibi hususların gelecekte ilim sahipleri ve fıkıh alimleri tarafından ele alınması gereken meseleler olarak görmektedir. Azınlıklara “İslam'ın adaleti ile yaklaşacaklarını” belirten Alluş, devlet başkanının nasıl seçileceğine ilişkin olarak “İslam'a aykırı olmayan yöntemlerle; seçimle yahut seçim olmadan belirlenebileceğini” ifade etmektedir. Alluş, ileride İslam'a aykırı olmayan bir anayasanın hazırlanması gerektiğini, bu ve benzeri konuların ise anayasayı hazırlayacak olan heyetin ilgileneceği gereken konulardan olduğunu savunmaktadır.⁶⁹

Ceyşu'l-İslam yetkilileri 2015 yılından itibaren daha ılımlı mesajlar vermeye başlamıştır. Hem ülke içindeki hem de ülke dışındaki aktörlere yönelik bu açıklamalarda Suriye halkının tamamını kapsayıcı ve daha uzlaşmacı bir tutumun benimsendiği göze çarpmaktadır. 2015 yılında Middle East Eye kuruluşuna röportaj veren Ceyşu'l-İslam'ın uluslararası medya ofisi yetkilisi Abdurrahman Salih, İslam hukuku temelinde, ülkedeki azınlıkların da haklarının koruma altına alındığı çoğulcu bir devlet kurmak istediklerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tüm Suriye toplumunun tek bir dinden veya tek tip insandan olması gerektiğini kastetmiyoruz, bu imkânsız. ... Binlerce yıldır Suriye'de ve genel olarak Orta Doğu'da yaşayan tüm bu insan grupları barış içinde bir arada yaşadılar, dolayısıyla bu toplumun demografik, sosyal veya dini yapısını değiştirmek istemiyoruz.”⁷⁰

İŞİD'in uygulamalarının İslam'la bir ilgisinin olmadığını söyleyen Salih, “Biz İŞİD gibi değiliz, İslami bir devlet hayal ediyoruz” demektedir. Ayrıca “rejimin devrilmesinin ardından ertesi gün bir devlet kurmayı planlamıyoruz” diyerek grubun aşamalı yaklaşımını vurgulamaktadır. Aynı dönemde Batı medyasından Al-Monitor'e konuşan Ceyşu'l-İslam sözcüsü İslam Alluş da İŞİD'in

⁶⁶ Al Jazeera Arabic, “Likâu'l-yevm Kâidu Livâi'l-İslam: len nakbel bi'l-hivâr ma'a'n-nizâm ve's-siyâsiyyûn fi'l-hâric lâ yumessilûnenâ”, YouTube (19 Haziran 2013), 00:17:55-00:20:20.

⁶⁷ Al Jazeera Arabic, “Likâu'l-yevm Kâidu Livâi'l-İslam: len nakbel bi'l-hivâr ma'a'n-nizâm ve's-siyâsiyyûn fi'l-hâric lâ yumessilûnenâ”, 00:20:20-00:00:21:40.

⁶⁸ Middle East Media Research Institute, “Syrian Jihadi Commander Zahran Alloush: We will not let democracy be imposed upon us”, MEMRI TV (14 Ocak 2014), 00:00:01-00:01:49.

⁶⁹ Al Jazeera Arabic, “Likâu'l-yevm Kâidu Livâi'l-İslam: len nakbel bi'l-hivâr ma'a'n-nizâm ve's-siyâsiyyûn fi'l-hâric lâ yumessilûnenâ”, 00:26:16-00:29:40.

⁷⁰ MacDonald, “Rise of Jaish al-Islam marks a turn in Syria conflict”.

tekfici bir ideolojiye sahip olduğunu, kendilerinin ise “Suriye halkı ne istiyorsa aynısını istediklerini” ifade etmektedir.⁷¹

2015 yılının Mayıs ayında ilk kez Amerikan basınına röportaj veren Ceyşu'l-İslam lideri Zehran Alluş, grubun diğer yetkilileri gibi ılımlı mesajlar vermeye devam etmiştir. Alluş, ülkedeki dini ve mezhebi azınlık grupları “Suriye halkının bir parçası” olarak tanımlamış, İslam devleti kurma hedefini ise dile getirmeyerek Suriye halkının istediği devlet modelini seçmesine izin vereceklerini ifade etmiştir:

“Eğer rejimi devirmeye muvaffak olursak, istedikleri devlet modelini seçmeyi Suriye halkına bırakacağız. Azınlıklarla beraber yaşama konusuna gelecek olursak, bu Suriye’de yüzlerce yıldır var olan bir durumdur. Azınlıklar üzerinde baskı kurmak veya onlara zulmetmeyi amaçlamıyoruz. Aksine, bizler her zaman rejimi, iktidarı boyunca ülkenin çoğunluğuna karşı mezhepçi ayrımcılık yapması nedeniyle eleştirdik ve ona karşı savaştık.”⁷²

Alluş, gelecekte Suriye’de kurulacak olan devletin temel hakları koruma altına alması gerektiğini, kendisinin ise ülkede “teknokratik, profesyonel bir yönetim” kurulmasından yana olduğunu belirtmektedir.⁷³

Ceyşu'l-İslam yetkililerinin farklı zamanlarda yaptığı açıklamalar bir arada değerlendirildiğinde, grubun etnik ve dini azınlıkların beraber yaşadığı, İslam hukukunu referans alan bir devlet modeli amaçladığı, ideolojik olarak demokrasiyi tamamen reddederken yönetim modeli konusunda müzakereye açık olduğu görülmektedir.

Ceyşu'l-İslam, bir yandan ılımlı mesajlar verirken diğer yandan aynı dönemde kullandığı sıra dışı yöntemler ve başvurduğu radikal uygulamalarla birçok kez gündeme gelmiştir. Grubun uluslararası medyada en çok ses getiren uygulaması rejim saldırılarını durdurmak için esir alınan üst düzey Alevi subayları ve eşlerini metal kafeslere koyarak canlı kalkan olarak kullanması olmuştur.⁷⁴ Ceyşu'l-İslam’ı, özellikle Batı medyasında, manşetlere taşıyan diğer bir olay ise IŞİD savaşçılarının infaz edildiği görüntüler olmuştur. 1 Temmuz 2015 tarihinde resmi sosyal medya hesapları üzerinden “Haricilere Kısas” başlıklı bir video yayınlayan Ceyşu'l-İslam, IŞİD’in propaganda videolarında kullanılan teknikleri kopyalayarak grup üyelerinin infaz edildiği görüntüleri paylaşmıştır.⁷⁵ Ceyşu'l-İslam’ın, hem esir Alevi subaylara hem de IŞİD üyelerine karşı kullandığı sert yöntemler grubun imajına büyük zarar vermiş, Zehran Alluş’un son dönemdeki ılımlı açıklamalarına rağmen grubunun kamuoyunda meşru bir direniş örgütü olmaktan çıkarak radikal bir silahlı örgüt olarak algılanmasına yol açmıştır.

Fakat bütün bunlara rağmen yukarıda da detaylıca açıklandığı gibi Ceyşu'l-İslam grubunu tıpkı Ahraru’ş-Şam grubunda olduğu gibi klasik anlamda dini radikalizm içinde konumlandırmak mümkün görünmemektedir. Pragmatik bir dini-siyasi düşünce perspektifine sahip olduğu

⁷¹ Shelly Kittleson, “Syrian opposition defends eastern Ghouta situation”, *Al-Monitor* (Erişim 08.01.2024).

⁷² MPC Journal, “Syrian rebel leader changes his conservative rhetoric in first talk with an American newspaper”, *YouTube* (22 Mayıs 2015), 00:00:04-00:00:42.

⁷³ Roy Gutman – Mousab Alhamadee, “Syrian rebel leader changes his conservative rhetoric in first talk with an American newspaper”, *McClatchy Dc* (Erişim 8 Ocak 2024).

⁷⁴ Shaam Network S.N.N., “Şâm hattâ lâ neherik vahdenâ akfâse’l-himâye”, *YouTube* (1 Kasım 2015).

⁷⁵ Ceyşu'l-İslam, “Kasâsu’l-mazlûmîn min el-havârici’l-mârikîn”, *Jaish al Islam* (15 Ağustos 2015).

anlaşılan grubu “direniş” mottosuyla silahlı eylemin içine sevk eden temel etkenin, Ahrârû’ş-Şam örneğinde olduğu gibi, rejimin şiddet kullanarak halkın değişim talebini bastırmaya kalkışması olduğunu düşünmekteyiz. Zira grubun kurucu isimlerinin davetçi ve apolitik karaktere sahip geleneksel Selefi çizgiden gelmesi ve uzun yıllardır rejime karşı herhangi bir silahlı başkaldırı içinde olmaması bunu teyit etmektedir. Diğer taraftan iç savaşın uzamasıyla ülkede oluşan kaos ortamının da grubun zaman içinde daha fazla radikalleşmesine yol açtığını düşünmekteyiz. Dolayısıyla Ceyşu’l-İslam grubunu da Suriye İç Savaşı şartları içinde teşekkül etmiş yerel bir cihadi grup olarak tanımlamak kanaatimizce daha doğru görünmektedir.

Sonuç

Cihadî hareket, cihadi Selefilik ve radikal İslamcılık gibi muhtelif isimlerle tanımlanan Müslüman dünyadaki dini radikal düşünce ve hareket, özellikle 11 Eylül olaylarından itibaren başta akademi olmak üzere pek çok mecrada inceleme ve araştırmaya konu olan bir fenomen olmaya devam etmektedir. Arap Baharı’nın Suriye’de bir iç savaşa evrilmesiyle söz konusu dini radikalizmin o dönemdeki en önemli temsilcileri olan el-Kaide ve IŞİD gibi örgütlerin bu savaş meydanında da boy göstermeye başlaması, yine iç savaş esnasında ortaya çıkan ve bizim “yerel cihadi gruplar” olarak tanımlamayı tercih ettiğimiz diğer silahlı grupların da aynı kategori içinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Bu çalışma en temelde, Suriye İç Savaşı esnasında ortaya çıkan bu grupların klasik anlamda sınırları daha önce belirlenmiş olan Müslüman dünyadaki dini radikalizm içinde nereye konumlandırılması gerektiği sorunsalı etrafında şekillenmiştir.

Bu bağlamda bu çalışma, mensupları tarafından şiddete karşılık şiddet reaksiyonuyla bir “direniş” hareketi olarak ortaya çıktığı iddia edilen ve ülkedeki şiddet sarmalı içinde zamanla daha fazla radikalleştiği anlaşılan bu “yerel cihadî grupların”, ortaya çıkış hikayelerinden, benimsedikleri ideolojilerden ve takip ettikleri stratejilerden yola çıkarak klasik manada dini radikalizm içinde konumlandırılmaması gerektiği sonucuna, bu yerel cihadî gruplar arasında temsil gücü en yüksek olan Ahrârû’ş-Şam ve Ceyşu’l-İslam gruplarını derinlemesine incelemek suretiyle ulaşmıştır.

Öyle ki bu iki grubun Suriye İç Savaşı esnasında gerek silahlı yapılanmalar olarak tezahür etmesinin gerekse de zaman içinde radikalleşmesinin, büyük oranda ülkenin 2011 yılından sonra içine sürüklendiği kaosla ilişkili olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Zira bu grupların örgütsel ve ideolojik teşekkülüne etki eden öncü isimlerin iç savaş öncesi benimsedikleri dini-siyasi tutumlarının ortaya çıkarılması; bu grupların birer silahlı yapılanma olarak hangi saiklerle oluştuğunun ve radikalleştiğinin tespit edilmesi; yine bu grupların kendileri için belirledikleri hedeflerin ve gruplara savaşı olarak katılanların karakterinin ortaya konulması bizim bu sonuca ulaşmamıza etki eden temel faktörler olmuşlardır. Dolayısıyla biz de bunun üzerine bu grupların, el-Kaide ve IŞİD gibi örgütlerin temsil ettiği dini radikalizm kategorisi içinde konumlandırılmaması gerektiği, Suriye’nin 2011 sonrası iç dinamikleri bağlamında oluşup zaman içinde radikalleştiği ve dolayısıyla bu grupların iç savaş esnasında ortaya çıkan “yerel cihadi gruplar” olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmış bulunmaktayız.

Kaynakça | References

- Abo Omar. "Dûma-evvel ameliyyeh li-Seriyetu'l-İslam-002". *YouTube*. Yayın Tarihi 29 Mart 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=IW7j3pTfGY8>
- Abouzeid, Rania. "TIME Exclusive: Meet the Islamist Militants Fighting Alongside Syria's Rebels". *Time*. Erişim 9 Şubat 2024. <https://world.time.com/2012/07/26/time-exclusive-meet-the-islamist-militants-fighting-alongside-syrias-rebels/>
- Abu Jamajem. "Ahrar Al Sham's Abu Yazan: It's our country and our revolution". Erişim 29 Mart 2024. <https://abujamajem.wordpress.com/2014/09/05/ahrar-al-shams-abu-yazan-its-our-country-and-our-revolution/>
- Ahrar Al-Sham. "Mâ hiye Hareketu Ahrâri'ş-Şam?". Erişim 15 Nisan 2024. https://ahraralsham.net/lander?page_id=4195
- Ahrârû'ş-Şam. "el-i'lân en teşkîli Ketâibi Ahrâri'ş-Şam fi medîneti İdlîb 2012-1-25". *YouTube*. Yayın Tarihi 27 Ocak 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=TsDQruxi7xo>
- Al Jazeera Arabic. "Likâu'l-yevm Kâidu Livâi'l-İslam: len nakbel bi'l-hivâr ma'a'n-nizâm ve's-siyâsiyyûn fi'l-hâric lâ yumessilûnenâ". *YouTube*. Yayın Tarihi 19 Haziran 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=amRyuwOIL3Y>
- Al Jazeera. "Damascus blast 'kills' top Assad officials". Erişim 11 Ekim 2023. <https://www.aljazeera.com/news/2012/7/19/damascus-blast-kills-top-assad-officials>
- Al Jazeera. "el-Cezîre el-i'lân an Cebheti'l-İslâmiyyeti's-Sûriyye". *YouTube*. Yayın Tarihi 30 Kasım 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=TB5G0cKUHzk>
- Al Jazeera. "Hâşim eş-Şeyh: İnan inteşelet en-nizâmu's-sûriyye mim hedîdi'l-hesâreti". *Al Jazeera*. Yayın Tarihi 17 Nisan 2015. <https://www.aljazeera.net/programs/today-interview/2015/4/17/هاشم-الشيخ-ايران-انتشلت-النظام-السوري>
- Al Jazeera. "Talk to Al Jazeera – Hassan Abboud: 'We will fight for our rights'". *YouTube*. Yayın Tarihi 21 Aralık 2013. https://www.youtube.com/watch?v=1DKwu_gbSCE
- Al Jazeera. "Tevkîu misâki'ş-şerefi's-sevriyye li'l-ketâibi'l-mukâtîle fi Suriya", *YouTube*. Yayın Tarihi 17 Mayıs 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=z-6mRYHm3ew>
- Al Jazeera. "Vesâikiyyâtu'l-Cezîre Ahrârû'ş-Şam... Limâzâ ehrece en-nizâmu's-sûriyyu mu'tekâlîf saydnâyâ ba'de es-sevratî's-sûriyye?". *YouTube*. Yayın Tarihi 3 Mart 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=lydv7dr6qE>
- Al Nahhas, Labib. "The deadly consequences of mislabeling Syria's revolutionaries". *The Washington Post*. Erişim 30 Mart 2024. https://www.washingtonpost.com/opinions/the-deadly-consequences-of-mislabeling-syrias-revolutionaries/2015/07/10/6dec139e-266e-11e5-aae2-6c4f59b050aa_story.html
- al-Marsadu's-Suriyye. "Zahran Allûş kable katlihi bi'emrin min vizâreti'd-difâ'i'r-Rûsiyye". *Facebook*. Yayın Tarihi 5 Nisan 2018. https://www.facebook.com/syriahro/videos/من-وزارة-قبل-قتله-بأمر-من-وزارة-10156679118503115/الدفاعة-الروسية/?locale=ar_AR
- Al-Tamimi, Aymenn Jawad – Witness, Shami. "Guest Post: On Liwa al-Islam and the new 'Jaysh al-Islam' merger". *Pundicity*. Erişim 16 Ekim 2023. <https://web.archive.org/web/20130930112236/http://www.aymennjawad.org/2013/09/guest-post-on-liwa-al-islam-and-the-new-jaysh-al>
- Almustafa, Hamzah. "Transformation of Islamist Groups in Syria Ahrar Al-Sham, Jaysh Al-Islam, And The Sham Legion". *Islamism and Revolution Across the Middle East: Transformations of Ideology and Strategy after the Arab Spring*. ed. Khalil al-Anani. 51-69. London: Bloomsbury Publishing, 2022.

- AMEF, Ansar al-Mujahideen English Forum. "Post by Shehab al-Shami, el-beşâir 1 – el-usbû'iyyetu'l-kelime'ti's-savtiyye – Ahrâru'ş-Şam". www.as-ansar.com/vb/showthread.php?t=59975
- Amnesty, Amnesty International. Human Slaughterhouse: Mass hangings and extermination at Saydnaya Prison, Syria. London: Amnesty International, 2017. <https://www.amnesty.org/en/documents/mde24/5415/2017/en/>
- Bar, Herve. "Ahrar al-Sham jihadists emerge from shadows in north Syria". *AFP*. Erişim 9 Şubat 2024. <https://dailystar.com.lb/News/Middle-East/2013/Feb-13/206284-ahrar-al-sham-jihadists-emerge-from-shadows-in-north-syria.ashx>
- Ceyşu'l-İslam. "Beyân indimâc el-fesâil el-mukâtile's-Suriyye tahta musemma el-Cebhetu'l-İslâmiyye". *YouTUBE*. Yayın Tarihi 22 Kasım 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=QYRCyFei33k>
- Ceyşu'l-İslam. "Beyân min meclisi kıyâdeti'l-ceyş havle istişhâd eş-şeyh el-kâid Muhammed Zehran bin Abdullah Allûş". *Jaish al Islam*. Yayın Tarihi 25 Aralık 2015. <https://www.jaishalislam.com/video/show/19/192/>
- Ceyşu'l-İslam. "Beyân teşkîl Ceyşu'l-İslam". *YouTUBE*. Yayın Tarihi 29 Eylül 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=llo4cdlI9gE>
- Ceyşu'l-İslam. "Kasâsu'l-mazlumîn min el-havârici'l-mârîkîn". *Jaish al Islam*. Yayın Tarihi 15 Ağustos 2015. <https://www.jaishalislam.com/video/show/8/28/>
- Ceyşu'l-İslam. "Kelimetu kâidi Ceyşu'l-İslam İsâm Buveydânî havle'l-ahdâsi'l-ahireti ve şehâdetu Ebu Amir el-Urdunî". *Jaish al Islam*. Yayın Tarihi 7 Mayıs 2016. <https://www.jaishalislam.com/video/show/19/312/>
- Çakmaktaş, Nurullah. *Mısırdaki Selefi Hareket*. İstanbul: Açılım Kitap, 2016.
- Drevon, Jerome. "Can (Salafi) insurgents politicise and become pragmatic in civil wars? Social movement restraint in Ahrar al-Sham in Syria". *Third World Thematics: A TWQ Journal* 5/3-6 (Ekim 2021), 189-205. <https://doi.org/10.1080/23802014.2021.1983454>
- El Yassir, Ali. "The Ahrar Al Sham Movement: Syria's Local Salafists". *Wilson Center*. Erişim 29 Mart 2024. <https://www.wilsoncenter.org/article/the-ahrar-al-sham-movement-syrias-local-salafists-0>
- el-Cebhetu'l-İslâmiyyeti's-Sûriyye. *Misâku'l-Cebheti'l-İslâmiyyeti's-Sûriyye* (21 Ocak 2013). <https://docs.google.com/document/d/1fACS9tltlmZDmomlB1ZtjJLZaAckWOT0yhtRwoskgIE/edit?pli=1>
- el-Hâc, Abdurrahman. "Suriye'de Selefilik ve Selefiler". çev. Nurullah Çakmaktaş. *Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler*. ed. Beşir Mûsa Nâfi' vd. 117-141. İstanbul: Yarı Yayınları, 2015.
- el-Kinânî, Heysem Muhammed. "Hivâr ma'a kâid fasîl (Livâu'l-İslam) es-Surîyye". *el-Beyân* 311 (Mayıs 2013). <https://www.albayan.co.uk/MGZarticle2.aspx?ID=2790>
- Gutman, Roy – Alhamadee, Mousab. "Syrian rebel leader changes his conservative rhetoric in first talk with an American newspaper". *McClatchy Dc*. Erişim 8 Ocak 2024. <https://www.mcclatchydc.com/news/nation-world/world/article24784780.html>
- Halife, Orva. "an bunyeti't-tanzimât es-selefiyye fi Suriya: Ceyşu'l-İslam nemûzecen". *el-Cumhuriyyeh*. Erişim 9 Ekim 2023. <https://aljumhuriya.net/ar/2016/09/09/35519/>
- Hassan, Hassan. "The Army of Islam is winning in Syria". *Foreign Policy*. Erişim 16 Ekim 2023. <https://foreignpolicy.com/2013/10/01/the-army-of-islam-is-winning-in-syria/>
- Heller, Sam. "Ahrar Al-Sham's Revisionist Jihadism". *War On The Rocks*. Erişim 26 Mart 2024. <https://warontherocks.com/2015/09/ahrar-al-shams-revisionist-jihadism/>
- ICG, International Crisis Group. *Tentative Jihad: Syria's Fundamentalist Opposition Middle East Report No 131*. Brussels: Crisis Group, 2012. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/tentative-jihad-syria-s-fundamentalist-opposition>

- Islam-tr. "Misak Belgesi" Üzerine Bir Analiz". Erişim 3 Ekim 2022. <https://islam-tr.org/konu/analiz-misak-belgesi-uzerine-bir-analiz.37222/>
- Jihadology. "New statement from Syrian Islamic Front's Harakat Ahrar Al-Sham Al-Islamiyyah: Clarification on the declaration of the Islamic State of Iraq and Al-Sham and its implications". Erişim 1 Nisan 2024. <http://176.55.252.4:8080/?url=jihadology.net%2F2013%2F05%2F04%2Fnew-statement-from-the-syrian-islamic-fronts-%25E1%25B8%25A5arakat-a%25E1%25B8%25A5rar-al-sham-al-islamiyyah-clarification-on-the-declaration-of-the-islamic-state-of-iraq-and-al-sham-and-its-implications%2F>
- Jihadology. "The Revolutionary Covenant Press Release #9". Erişim 3 Ekim 2022. <https://scholarship.tricolib.brynmawr.edu/bitstream/handle/10066/14243/JAN20140520.pdf?sequence=1>
- Kataib Ahrar al-Sham. "Info". Facebook. <http://www.facebook.com/K.ahraralsham/info>
- Kittleson, Shelly. "Syrian opposition defends eastern Ghouta situation". *Al-Monitor*. Erişim 8 Ocak 2024. <https://www.al-monitor.com/originals/2015/05/syria-jaish-al-islam-ghouta-bombing-alloush-islamist.html>
- Liwa Aleslam. "Likâu ma' a fadileti'-Şeyh Abdullah Allûş vâlidu eş-Şeyh Zehrân Allûş el-kâidu'l-'âm li Ketâib Livâu'l-Islam". YouTube. Yayın Tarihi 31 Ocak 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=D95LpePuGtK>
- Lund, Aron. "Say Hello to the Islamic Front". *Carnegie Middle East Center*. Erişim 6 Mart 2023. <https://carnegie-mec.org/diwan/53679?lang=en>
- Lund, Aron. "Who and What was Abu Khaled al-Suri? Part II". *Carnegie Middle East Center*. Erişim 17 Mart 2024. <https://carnegie-mec.org/diwan/54634>
- Lund, Aron. *Syrian Jihadism*. Swedish Institute of International Affairs, 2012. <https://www.sultanalamer.com/wp-content/uploads/77409.pdf>
- MacDonald, Alex. "Rise of Jaish al-Islam marks a turn in Syria conflict". *Middle East Eye*. Erişim 30 Ekim 2023. <https://www.middleeasteye.net/news/rise-jaish-al-islam-marks-turn-syria-conflict>
- Middle East Media Research Institute. "Syrian Jihadi Commander Zahran Alloush: We will not let democracy be imposed upon us". *MEMRI TV*. Yayın Tarihi 14 Ocak 2014. <https://www.memri.org/tv/syrian-jihadi-commander-zahran-alloush-we-will-not-let-democracy-be-imposed-upon-syria>
- MMP, Stanford University Mapping Militant Organizations. "Aranan: Ahrar al-Sham". Erişim 30 Mart 2024. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/ahrar-al-sham>
- MPC Journal. "Syrian rebel leader changes his conservative rhetoric in first talk with an American newspaper". YouTube. Yayın Tarihi 22 Mayıs 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=9JGSw80Ts94>
- Oweis, Khaled Yacoub. "Backbone of the Syrian Revolt: Inclusion of Rural Sunnis Key for International Efforts to End Conflict". *SWP Comments* 39 (Ağustos 2015), 1-8. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-442697>
- Pierret, Thomas. "Salafis at War in Syria: Logics of Fragmentation and Realignment". *Salafism after the Arab Awakening: Contending with People's Power*. ed. Francesco Cavarto vd. 137-154. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Reuters. "Factbox: Syria's rebel groups". Erişim 6 Mart 2023. <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-rebels-factbox-idUSBREA080SW20140109>
- Shaam Network S.N.N. "Şâm hattâ lâ nehterik vahdenâ akfâse'l-himâye". YouTube. Yayın Tarihi 1 Kasım 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=krjTdY4YrY8>

- Solomon, Erika. "Syria rebels see future fight with foreign radicals". *Reuters*. Erişim 15 Nisan 2024. <https://www.reuters.com/article/idUSBRE8770BK/>
- Spencer, Richard. "British convert to Islam vows to fight to the death on Syrian rebel front line". *The Telegraph*. Erişim 13 Şubat 2024. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9481246/British-convert-to-Islam-vows-to-fight-to-the-death-on-Syrian-rebel-front-line.html>
- Suriye Arap Cumhuriyeti Halk Meclisi. 20.06.2011 Tarihinden Önce İşlenen Suçlar İçin Genel Af Sağlayan 2011 Tarihli 72 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (20 Haziran 2011). <http://www.parliament.gov.sy/arabic/index.php?node=5586&nid=4419&First=0&Last=17&CurrentPage=0&mid=&refBack=>
- The Carter Center. *Syria Countrywide Conflict Report #1*. Atlanta: The Carter Center, 2013. https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/NationwideReport-aug-20-2013.pdf
- The Carter Center. *Syria Countrywide Conflict Report #4*. The Carter Center, 2014. https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/nationwideupdate-sept-18-2014.pdf
- Tony Blair Faith Foundation. *If the Castle Falls: Ideology and Objectives of the Syrian Rebellion*. London: Tony Blair Faith Foundation, 2015. <https://studylib.net/doc/10954019/if-the-castle-falls-ideology-and-objectives-of-the-syrian...>
- Yazarsız. "Allâmetü'ş-Şâm Cemâleddin el-Kâsımî". *Mecelle Rebîü'ş-Şâm* 1 (2014), 2-3. <https://drive.google.com/file/d/1KTYsXgsj5dA204DAFexr280A-3tl8tZu/view>
- Yazarsız. "eş-Şeyh: Muhibbüddin el-Hâtib". *Mecelle Rebîü'ş-Şâm* 3 (2015), 5-7. <https://drive.google.com/file/d/1ys-ZtL3ycFvpYNmgpLp63qceQ1UnNoXy/view>
- Yazarsız. "eş-Şeyhü'l-Âlim: Tâhir el-Cezâirî". *Mecelle Rebîü'ş-Şâm* 2 (2014), 6-9. https://drive.google.com/file/d/1Tc0a8JBqYHjbrYUG3XNWT7r1_K09P3jl/view